

פרצות בהגנה

עינויים והתעללויות בחקירות השב"כ לאחר פסיקת בג"צ
6/9/1999-6/9/2001

כתב: יובל גינבר

תחקירים ועבודת שטח: עו"ד חנאן ח'טיב, יובל גינבר

תודתנו לכל אלה שתרמו להכנת דו"ח זה:

עו"ד לאה צמל עו"ד נאיל זחאלקה

עו"ד אנדרה רוזנטל עו"ד פיראס אבו אחמד

עו"ד לביב חביב עו"ד פיראס דראושה

עו"ד אלגרה פצ'קו עו"ד תאמר עובייד

ארגון 'אל-קאנון' האירגון הפלסטיני להגנה על זכויות האדם ואיכות הסביבה
ארגון 'א-דמיר'
מכון 'מנדלה'

ארגון 'בצלם' - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

הועד הציבורי נגד עינויים בישראל (ע"ר)

ת"ד 4634 ירושלים 91046

טלפון 02-5630073 פקס 02-5665477

PUBLIC COMMITTEE AGAINST TORTURE IN ISRAEL

P.O. Box 4634 Jerusalem 91046

Tel. 972-2-5630073 Fax. 972-2-5665477

E-mail: pcati@netvision.net.il

<http://www.stoptorture.org.il>

פעילות הועד הציבורי נגד עינויים בישראל מתאפשרת הודות לתרומותיהם של קרנות בישראל, ארצות הברית ואירופה, ואנשים פרטיים בארץ ובעולם, אנו מודים להם על כך.

Agir Ensemble pour les Droits de l'Homme (France), F.A. (Switzerland), Centrale Sanitaire Suisse (Switzerland), Cord Aid (The Netherlands), Commission on Interchurch Aid of the Netherlands Reformed Church (The Netherlands), Foundation for Middle East Peace (USA), Healla Stichting (The Netherlands), Humanitair Fonds (The Netherlands), International Commission of Jurists (ICJ), (Sweden), Nederlands Provincie der Dominicanen (Netherlands), New Israel Fund (Israel), Stichting Het Solidariteits Fonds (The Netherlands), Stone Charitable Foundation (USA), United Nations Voluntary Fund for Victims of Torture (Switzerland), Regional Professional and Technical Cooperation Program (REPTec) via the United States Embassy (USA), Westminster Foundation (UK), Norwegian Global Human Rights Fund (Norway), Zending Wereld Diaconaat (The Netherlands), Zusters van Liefde (The Netherlands) and many generous individuals.

הוועד הציבורי נגד

חברי הועדה המייעצת:

פרופ' אליס שלוי, מיכל עדן, ד"ר אליהו ריכטר, ד"ר יואל דונחין, פרופ' יהודה קופפרמן, ד"ר גדי אלגזי, ד"ר עופר גל, סיני פתר, עמוס שוב, הלל כהן, ד"ר אייל גרוס, עו"ד גבי לסקי, דורון תבורי, ח"כ נעמי חזן, ח"כ מוסי רז, ח"כ אופיר פז-פינס, ח"כ תמר גוז'נסקי, ח"כ מוחמד ברכה, ח"כ יוסי כץ, ח"כ זהבה גלאון, עו"ד מיכאל ספרד, עו"ד דפנה ברעם, ד"ר ניב גורדון, פרופ' דני ריטר, יובל גינבר.

חברי הנהלת הועד ויועצים משפטיים:

יהודית קשת, טלי זילברשטיין, חנה ארנון, פרץ קדרון, עו"ד שלמה לקר, נעמי לייש, עו"ד לאה צמל, חוה רוט, עו"ד אביגדור פלדמן, עו"ד נפתלי אור-נר, עו"ד יובל אלבשן, עו"ד אפרת מור-מילמן, עו"ד אלגרה פצ'קו, גדעון ליפשיץ, ד"ר גדעון פרוידנטל, פרופ' עימנואל פרג'ון, עו"ד יוסי ארנון.

מתנדבים: חוה ויזל, ניצה אמינוב, סם בלאט, סיגי בן ארי.

מנכ"ל: חנה פרידמן

צוות: זאב זמיר, אורה מגן, עו"ד חנאן ח'טיב, ריצ'רד שטיינברג, כרמי לקר, גיא טצה, ימינה ברנס, מזל איצר.

תוכן העניינים

5	מבוא
7	1. פסיקת בג"צ – האורות והצללים
8	המשפט הבינלאומי
8	א. היבטים חיוביים
9	ב. היבטים שליליים
9	1. הימנעות מהגדרה ישירה של היתרי ועדת לנדוי כעינויים
10	2. "פצצה מתקתקת" ו"הגנת הצורך" – צוהר לעינויים 'חוקיים'
11	3. פרצות הקוראות לשב"כ: מניעת שינה וכבילה ממושכת
13	2. עינויים והתעללויות בחקירות השב"כ
13	א. מעטפת הבידוד והניתוק המאפשרת ומקימת עינויים והתעללות
13	בידוד העציר הפלסטיני הנחקר וניתוקו מהעולם החיצון כאמצעי התעללות
15	ב. זירות העינויים וההתעללויות (1): חדר החקירה
16	השיטות השגרתיות - פירוט
16	1. מניעת שינה
17	2. כבילה לכיסא בתנוחות מכאיבות
18	3. מכות, סטירות ובעיטות
18	4. איומים, קללות והשפלות
18	שיטות שגרתיות - דוגמאות:
22	שיטות מיוחדות – דוגמאות:
24	ג. זירות העינויים וההתעללויות (2): הצינוק
25	1. מניעת שינה:
25	2. חשיפה לחום ולקור קיצוניים
26	3. חשיפה מתמדת לאור מלאכותי
26	4. החזקה בתנאים תת-אנושיים
26	דוגמאות
30	3. סיכום ומסקנות
31	המלצות
33	נספח א': פרטי הנחקרים המצוטטים בדו"ח
35	נספח ב': עינויים והתעללויות בידי גורמים נוספים: צה"ל, מג"ב, משטרה "כחולה"
36	1. עינויים והתעללות בדרך לחקירת השב"כ
37	2. עינויים והתעללות בידי גורמים נוספים: תצהירים מלאים
37	א. תצהירו של סלים מוחמד סלים
38	ב. תצהירו של רמזי תייסיר דמירי
39	ג. תצהירו של ראמי יאסר זעול

"לא יהיה אדם נתון לעינויים ולא ליחס או עונש אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים."

סעיף 5 להכרזה העולמית בדבר זכויות האדם

"אין להיאחז בנסיבות חריגות כלשהן, בין אם מצב מלחמה, איום במלחמה, אי-יציבות פוליטית פנימית או כל מצב חירום ציבורי אחר, כהצדקה לעינויים."

סעיף 2(2) לאמנת האו"ם נגד עינויים

מבוא

ב-6 בספטמבר 1999, בתום דיונים שארכו כשנה וחצי, פרסמו תשעה שופטי בג"צ את החלטתם בעניין בג"צ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ. ממשלת ישראל ואח' (להלן: פסיקת בג"צ). הפסיקה, שבאה לאחר מאבק רב-שנים של הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל וארגוני זכויות אדם אחרים, קבעה כי מערכת העינויים השיטתית שהפעיל השב"כ במשך כ-12 שנים, בעקבות המלצות ועדת לנדוי, אינה עומדת בדרישות החוק הישראלי.

הפסיקה הביאה גם לשינוי משמעותי בפועל. חלק משיטות העינויים שהתירה ועדת לנדוי נעלמו לחלוטין, או כמעט לחלוטין – ובהן ה"טלטולים", השימוש בשק לכיסוי הראש, המוסיקה הרועשת והכבילה לכיסא קטן ואלכסוני.

עם זאת, למרבה הצער, לא ניתן לקבוע, שנתיים לאחר פסיקת בג"צ, כי אין עוד עינויים ויחס בלתי אנושי, אכזרי או משפיל (להלן: התעללות) באגפי החקירות של השב"כ.

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מעריך, על סמך המידע שהצטבר ברשותו, כי מדי חודש עשרות פלסטינים הנחקרים בידי השב"כ נחשפים, במידה זו או אחרת, לשיטות של עינויים והתעללות. חוקרי השב"כ מנתקים את העצירים הנחקרים מהעולם החיצון, מתישים אותם, מכאיבים להם, מפחידים ומשפילים אותם. זאת באמצעות שילוב של מניעת שינה בצורות שונות; כבילה ממושכת ומכאיבה; סטירות, מכות ובעיטות; חשיפה לחום ולקור קיצוניים; אימים, קללות והשפלות; בידוד מוחלט מהעולם החיצון למשך ימים ושבועות; וכליאה בתנאים תת-אנושיים.

בנוסף, משתמשים חוקרי השב"כ, במקרים מסוימים, בשיטות אחרות ובהן אילוץ הנחקר/ת [להלן: הנחקר] לכרוע ב"תנוחת הצפרדע" ("קמבז"), כבילתו בתנוחות מעוותות ומכאיבות ביותר, לחץ מכאיב על חלקים בגופו ועוד.

דו"ח זה מנתח את פסיקת בג"צ, על היבטיה החיוביים והשליליים, מתאר את המצב הנוכחי, מציע מסקנות באשר לכישלונה של פסיקת בג"צ לשים קץ מוחלט לנגע העינויים בישראל, ופורש שורה של המלצות המיועדות לשנות מצב זה.

נספח של הדו"ח יצביע גם על התופעה הנפוצה של אלימות והשפלות כלפי עצירים פלסטינים בידי חיילי צה"ל ושוטרי משטרת ישראל. לא אחת מוכים פלסטינים ומושפלים בידי הכוחות העוצרים, ואחר מובאים למתקני החקירות של השב"כ ונחשפים שם להתעללות נוספת.

כארגון זכויות אדם, הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל בוחר הן את המצב המשפטי בישראל והן את מדיניות החקירות של השב"כ לאור דרישות המשפט הבינלאומי הנוגע לזכויות האדם בכלל, וליחס כלפי עצירים ואסירים בפרט. דרישות אלה מפורטות בראש ובראשונה באמנות והסכמים בינלאומיים. יצוין כי מדינת ישראל התחייבה לקיים את הוראות המשפט הבינלאומי כאשר הצטרפה לרוב ההסכמים הבינלאומיים הנוגעים לנושא זה.

הדו"ח מבוסס על חומר משפטי, על נתונים ומידע שסיפקו ארגוני זכויות אדם פלסטיניים וישראליים, עורכי ועורכות-דין (להלן: עורכי-דין) וגורמים אחרים, ועל תצהירים ועדויות שנגבו מקורבנות של עינניים והתעללויות בידי השב"כ.

1. פסיקת בג"צ – האורות והצללים

המצב הנוכחי באגפי החקירות של השב"כ, שיתואר בפרק הבא, הושפע ומושפע באופן מכריע על ידי פסיקת בג"צ. משום כך חשוב לבחון את הפסיקה והשלכותיה, ובמיוחד להבין באיזו מידה איפשרה הפסיקה, חרף ההישגים המרשימים שהיא מגלמת, את המשך העינויים וההתעללויות בנחקרים פלסטינים.

הניתוח דלהלן אינו מתרכז בהיבטים תיאורטיים צרופים של הפסיקה, אלא באותם היבטים שיש להם תוצאות מעשיות.

המשפט הבינלאומי

העציר הפלסטיני הנתון במשמורת ישראלית מוגן על-ידי שתי מערכות משפטיות בינלאומיות: האחת עניינה זכויות האדם – ומטבעה נוגעת לכל אדם באשר הוא, והשנייה עניינה דיני מלחמה, והעצירים הפלסטינים עדיין נחשבים לתושבי שטח כבוש, וישראל למדינה הכובשת. הנורמות העיקריות שקובע המשפט הבינלאומי על שני ענפיו

ב-1984 גיבש האו"ם אמנה מיוחדת לצורך המאבק בעינויים.¹ האמנה אוסרת, חד-משמעית, שימוש בעינויים בכל מצב שהוא [בסעיף 2 (2)]. לאמנה זו קדמה סדרה ארוכה של אמנות אחרות, כגון האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות² (בסעיף 7), ואמנות העוסקות בדיני מלחמה,³ האוסרות כולן על עינויים – וגם על צורות אחרות של יחס ועונש אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים [להלן: התעללות], וזאת בכל נסיבות שהן. המשפט הבינלאומי מכיר בכך שבעתות חירום אין מנוס, לעתים, מפגיעה בזכויות אדם מסוימות. לעומת זאת האיסור על עינויים והתעללות הוא מוחלט, ושום 'פצצה מתקתקת' או כל מצב "חריג" אחר אינם יכולים להצדיק סטייה ממנו. איסור זה מהווה הוראה של המשפט הבינלאומי המנהגי (כלומר הוראה המחייבת גם מדינות שלא התחייבו לקיימה בהסכם) לדעת כל הגופים המשפטיים שעסקו בכך, ורובם המכריע של הפרשנים.

ישראל שותפה לכל האמנות שהוזכרו כאן,⁴ ומעולם לא הסתייגה מהסעיפים באמנות המורים על איסור מוחלט על עינויים והתעללות. גם בהצהרות בפני ועדת האו"ם לעינויים הכריזה ישראל כי היא מקבלת את האיסור המוחלט, ולא סייגה אותו במקרים של 'פצצה מתקתקת' וכיו"ב.

כל הגופים המשפטיים הבינלאומיים והאזוריים העוסקים בזכויות האדם ובמשפט ההומניטרי, בלא יוצא מהכלל, הדגישו חד-משמעית את האיסור המוחלט על עינויים והתעללות. בנושא זה בולטת הפסיקה של בית-הדין האירופי לזכויות אדם, שטיפלה במקרים רבים של עינויים והתעללות בטרוריסטים (אמיתיים או מדומים), ובכולם קבעה כי אין לאיסור זה כל יוצאים-מן-הכלל.⁵

א. היבטים חיוביים

פסיקת בג"צ היתה, ראשית, צעד אמיץ מאין כמוהו. בקבלו את עתירותיהם של הוועד הציבורי נגד עינויים, האגודה לזכויות האזרח בישראל, המוקד להגנת הפרט ועורכי דין פרטיים, התייצב בג"צ לא רק מול המערכת הביטחונית, אלא גם מול הממסד הפוליטי כולו – הכנסת, הממשלה,

¹ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment, UNGA res. 39/46 adopted 10 December 1984, entered into force 26 June 1987. For text see UN Center for Human Rights, **Human Rights: A Compilation of International Instruments**, vol. 1 (First Part), New York and Geneva, UN, 1994, pp. 293ff.

הנוסח המלא של כל המסמכים הבינלאומיים המובאים כאן נמצא גם באתר האינטרנט של נציבת זכויות האדם של האו"ם: <http://www.unhchr.ch>

² International Covenant on Civil and Political Rights, UNGA res. 2200 A (XXI) adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976. For text see *ibid.*, pp. 20ff.

³ למשל: התקנות הנספחות לאמנת האג מ-1907, סעיף 4 - לגבי שבויי מלחמה, סעיף 44 - לגבי אזרחים; סעיף 13(1) המשותף לארבע אמנות גינווה מ-1949 - לגבי סכסוך שאינו בינלאומי, אמנת גינווה השלישית, סעיפים 13-17 ואחרים - לגבי שבויי מלחמה; אמנת גינווה הרביעית, סעיפים 27, 31, 32 - לגבי אזרחים הנמצאים בידי כובש או בעל סכסוך. ⁴ ישראל אשררה את האמנה נגד עינויים ב-1991, ובאותה שנה גם את האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות. את אמנות גינווה אשררה ישראל עוד ב-1951. אמנת האג מ-1907 נחשבת להסכם מנהגי, ובתור שכזה מהווה חלק מהמשפט הישראלי.

⁵ ר' למשל:

Ireland v. the United Kingdom, judgment of 18 January 1978, Series A no. 25; *Tomasi v. France*, judgment of 27 August 1992, Series A no. 241-A; *Ribitsch v. Austria*, judgment of 4 December 1995, Series A no. 336; *Chahal v. the United Kingdom*, judgment of 15 November 1996, **Reports** 1996-V; *Aksoy v. Turkey*, judgment of 18 December 1996, **Reports** 1996-VI; *Aydin v. Turkey*, judgment of 25 September 1997, **Reports** 1997-VI; *Selmouni v. France*, judgment of 28 July 1999, **Reports** 1999-V.

פרקליטות המדינה, מבקרת המדינה - שכולם תמכו כמעט ללא סייג במערכת העינויים הממוסדים שפעלה במשך תריסר שנים, מאז קיבלה הממשלה את המלצותיה של ועדת לנדוי ב-1987. בג"צ התייצב גם מול דעת קהל שאהדה במידה רבה את אותה מערכת עינויים. יתרה מזו: בג"צ עשה תפנית של כמעט 180 מעלות, והפך על פניהן שורה של החלטות שלו-עצמו, אשר תמכו הן בהיבטיה התיאורטיים של נוסחת לנדוי להתרת העינויים⁶ והן באלה המעשיים.⁷

בג"צ קבע כי אין לחוקרי השב"כ סמכות מעבר לזו של חוקרי משטרה רגילים (פיסקה 20). אין הם מוסמכים אלא לבצע "חקירה סבירה", וחקירה כזו היא "חקירה ללא עינויים, ללא יחס אכזרי או בלתי אנושי כלפי הנחקר, וללא יחס משפיל כלפיו" (פיסקה 23). בכך שם בג"צ קץ לעינויים שהיו מותרים מראש, כתובים בהוראות מפורטות, נדונים ונקבעים בישיבות של ועדת שרים ממשלתית, מאושרים בידי ועדה של הכנסת וזוכים להגנתה של פרקליטות המדינה.

מול טענותיה של הפרקליטות כאילו המשפט הבינלאומי מתיר עינויים והתעללויות בנוסח "לחץ פיזי מתון" בתנאים מסוימים, בג"צ הטיב להגדיר את הוראות משפט זה, בדברו על,

המשפט הבינלאומי ההסכמי - אשר ישראל צד לו - האוסר על שימוש בעינויים (torture), ב"יחס אכזרי ולא אנושי" (cruel, inhuman treatment) וב"יחס משפיל" (degrading treatment)... איסורים אלה הם "מוחלטים". אין להם "חריגים", ואין בהם איזונים. (פיסקה 23).

מעשית פסל בג"צ, אחת לאחת, את כל שיטות העינויים שהתירה ועדת לנדוי: החל בטלטולים עבור בכריעה ובשיטות ה"שאבח" (כיסוי הראש בשק, השמעת מוסיקה רועשת וכבילה לכיסא קטן ומשופע), וכלה במניעת שינה (כאמצעי לחץ) ובכבילה מכאיבה. בג"צ קבע כי שיטות אלה גורמות סבל (ובהצטברותן - כבשיטות ה"שאבח" - "סבל וכאב מיוחד" - פיסקה 30) לנחקר ופוגעות בכבודו, ועל כן הן פסולות.

בג"צ קבע כי הגנת הצורך היא אינדיווידואלית ותקפה רק לאחר מעשה, ולכן אין היא מקור סמכות למתן היתרים מראש לחוקרי השב"כ לשימוש בלחץ פיזי (פיסקאות 36-38). בכך שמת בג"צ את הבסיס המשפטי שבו עיגנה ועדת לנדוי את ההיתרים מראש להפעלת אמצעי עינויים.

ב. היבטים שליליים

הגם שבג"צ התייחס, כאמור, להוראות המשפט הבינלאומי, הוא נמנע מלדון בעתירות על-פי אמות-המידה שהציב משפט זה, וכמו-כן נמנע מלכפות את אותן הוראות במלואן על חוקרי השב"כ. כמו-כן הותיר בג"צ פרצות המאפשרות לשב"כ, בחסות החשאיות המגינה עליו מחקירות חיצוניות, לנקוט בשיטות של עינויים והתעללות ולטעון - גם אם טענות אלה הן לרוב שקריות (רי להלן) - כי מדובר ב"חקירה סבירה" התואמת את הפסיקה.

1. הימנעות מהגדרה ישירה של היתרי ועדת לנדוי כעינויים

ברור מהפסיקה כי בג"צ אינו מקבל את טענת המדינה כאילו אמצעי החקירה של השב"כ "אינם בבחינת גרימת סבל וכאב חמורים" ועל-כן אינם מהווים עינויים, או אף התעללות, האסורים במשפט הבינלאומי (פיסקה 15). בג"צ קבע כאמור, כי אמצעים אלה גורמים פגיעה בכבוד הנחקר ומשפילים אותו, וכן גורמים "כאב וסבל ממשיים" (פיסקה 27) - ואף "סבל וכאב מיוחד" (פיסקה 30).

⁶ ר' למשל ע"פ 532/91 פלונים נ' מדינת ישראל, בו קבע השופט (כתוארו אז) אהרון ברק כי הפתרון שהציעה ועדת לנדוי לבעיית חקירות השב"כ "ראוי הוא", ובג"צ 2581/91 סלחאת נ' ממשלת ישראל, פ"ד מז(4) 837, בו דחה בג"צ עתירה עקרונית נגד אימוץ המלצותיה של ועדת לנדוי.

⁷ ר' למשל בג"צ 7964/95 בלביסי נ' שרות הבטחון הכללי, בג"צ 8049/96 חמדאן נ' שרות הבטחון הכללי - בשני המקרים התיר בג"צ לשב"כ להפעיל "אמצעים פיזיים", ובכללם (במשתמע) טלטולים, ולחסות בצל "הגנת הצורך"; ובג"צ 8124/96 מובארק נ' שירות הבטחון הכללי, בו אישר בג"צ את הפעלת אמצעי ה"שאבח".

עם זאת נרתע בג"צ מלקרוא לילד' בשמו – עינויים. המסקנה שמדובר בעינויים ובהתעללות היא ברורה אבל מובלעת - לא מפורשת. ייתכן כי רתיעה זו נבעה מהעובדה שבג"צ עצמו התיר כאמור, בעבר, את השימוש באותם אמצעים עצמם, וכן כי בפסיקתו לא הוציא מכלל חשבון את התרתם, בדיעבד, בעתיד (ר' להלן).

בכל מקרה, התוצאה הישירה של הימנעות זו מאמירה מפורשת היא כי גם בשנת 2001, ישראל ממשיכה לטעון בפני מוסדות האו"ם כי "השיטות שבהן נעשה שימוש בחקירות השב"כ (...) 'שיטות (לנדוי) אינן מהוות עינויים או יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל ואינן מפירות את הוראות האמנה (נגד עינויים)", ומבססת טענה זו על כך ש"בית-המשפט [בג"צ] בפסיקתו לא דחה את טיעוניה של המדינה לפיהם שיטות חקירה אלה אינן מהוות עינויים או יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל ואינן מפירות את הוראות האמנה (נגד עינויים)".⁸

גם אם זוהי טענה מפקפקת, בהתחשב באמור לעיל, ובכך שהיא מתעלמת מהעובדה שבג"צ גם לא דחה את טענות העותרים כי אכן מדובר בעינויים – הרי ברור שקביעה מפורשת, לא רק משתמעת, של בג"צ היתה סותרת כל פתח לטיעונים מסוג זה. מעבר לכך, קביעה מפורשת של בג"צ ששיטות אלה מהוות עינויים היתה מכתימה את השיטות הללו באות הקלון להן ראויות, ובכך מרתיעה את המדינה מלהשתמש בהן או מלהצדיק אותן.

2. "פצצה מתקתקת" ו"הגנת הצורך" – צוהר לעינויים 'חוקיים'

בג"צ אמנם אסר על הממשלה להסמיך את השב"כ לענות עצירים או להתעלל בהם, אך לא אסר על חוקרי השב"כ לענות או להתעלל בנחקרים בכל מקרה, כמתחייב מהוראות המשפט הבינלאומי החלות על ישראל. בפסיקת בג"צ נאמר:

מוכנים אנו לצאת מתוך ההנחה - אף שעניין זה שנוי במחלוקת - כי סייג ה"צורך" עומד לכל אדם, לרבות לחוקר מטעם השלטון, הפועל במסגרות האירגוניות של השלטון, המקובלות לחקירות שכאלה. כן מוכנים אנו להניח - אף שגם עניין זה שנוי במחלוקת... - כי סייג זה עשוי להתקיים במצבים של "פצצה מתקתקת", וכי דרישת המיידיות ("דרוש באופן מייד" להצלת חיים) מתייחסת למיידיות המעשה ולא למיידיות הסכנה. על כן, מיידיות מתקיימת גם אם הפצצה עשויה להתפוצץ לאחר מספר ימים ואולי אף מספר שבועות, ובלבד שקיימת ודאות של התממשות הסכנה והיעדר אפשרות למנוע את התממשותה בדרך אחרת; כלומר, שקיימת מידת סיכון קונקרטי ואימננטי להתרחשות הפיצוץ... על כן מוכנים אנו להניח, כפי שקבעה ועדת החקירה [כלומר ועדת לנדוי], כי אם חוקר שב"כ - שהפעיל אמצעי חקירה פיזיים להצלת חיי אדם - מובא לדין פלילי, עשוי לעמוד להגנתו בנסיבות מתאימות הסייג של "צורך"... אכן, ניתן להעלות שורה ארוכה של טיעונים מתחום האתיקה ומדע המדינה בעד ונגד הסייג של "צורך"... אך בעניין זה נפלה ההכרעה במשפטנו, וחוק העונשין מכיר בסייג של "צורך". (פיסקה 34)

במלים אחרות, אם שוכנע חוקר שב"כ כי לפניו מקרה של "פצצה מתקתקת", החוק מתיר לו להפעיל את כל אותם "אמצעי חקירה פיזיים" שבג"צ אסר, ככלל, בפסיקתו - כלומר לענות את הנחקר. לאחר מעשה (ר' פיסקה 38) יובא עניינו של החוקר בפני היועץ המשפטי לממשלה, וזה יחליט אם אכן מדובר במצב של "פצצה מתקתקת".⁹ אם כן – תעמוד לו "הגנת הצורך" והוא יהיה פטור מאחריות פלילית; אם לא – הוא יועמד למשפט, וגם שם יוכל לטעון את טענת "הצורך".

גישה זו בעייתית ממספר בחינות:

⁸ ר'

State of Israel, Third Periodic Report Concerning the Implementation of the Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT), February 2001, U.N. Doc. CAT/4/Add.1, p. 16.

⁹ היועץ המשפטי לממשלה, ד"ר אליקים רובינשטיין, אכן חיבר ואף פרסם מסמך ובו העקרונות שעל-פיהם ידריך עצמו במקרים כאלה. ר' היועץ המשפטי לממשלה, חקירות שב"כ והגנת הצורך – מסגרת לשיקול דעת היועץ המשפטי לממשלה (בעקבות פס"ד בג"צ), ירושלים, 28 באוקטובר 1999. המסמך מצוי במשרדי הוועד.

- מבחינה משפטית-עקרונית הפסיקה יוצרת אפשרות לכל מדינה להפר את התחייבויותיה הבינלאומיות, תוך שהיא מקנה לסוכניה המבצעים את ההפרה הגנה משפטית, גם אם בדיעבד;
- מבחינה מוסרית, ההיתר לענות אדם – ולו בנסיבות קיצוניות – מקנה לגיטימיות לאחד הפשעים הנתעבים ביותר, שאמורים היו לחלוף ולעבור מהעולם, ואשר הקהילה הבינלאומית, ובתוכה ישראל, אכן הסכימה כי אין לו מקום בשום מצב, ואין לו הצדקה בשום נסיבות שהן;
- מבחינה מעשית, משאירה הפסיקה "שטח אפור" גדול ורחב שבו החוק אינו קובע מפורשות אם ניתן או לא ניתן לענות בני-אדם ולהתעלל בהם. את ההחלטה בעניין, במקום בו דרושה החלטה עקרונית של החברה, המתבססת על ערכיה הבסיסיים, משאיר בג"צ לחוקר הנמצא בעיצומה של חקירה דחופה וקשה. מחד גיסא החוקר לא הוסמך מראש להפעיל אמצעי עינויים, ומכאן שהוא גם לא אומן והוכשר להפעילם באופן "יעיל". מאידך גיסא מסמן בג"צ לאותו חוקר כי ייתכן שעינויים הם דווקא הדבר הנכון לעשותו. השארת ההחלטה לאלתרו של "החייל הפשוט" מתאימה למצבים בלתי צפויים, אך אם טוענת המדינה כי מצבי "פצצה מתקתקת" מתרחשים חדשות-לבקרים, ראוי כי למתמודד עימם יימסרו מראש הכלים הדרושים לכך, וייתנו לו הוראות מתאימות. בג"צ גילגל, למעשה, את הדילמה למפתנו של "השין-גימל" במקום לפותרה בעצמו.

פסיקה ברוח הוראות המשפט הבינלאומי, היתה קובעת כך: עינויים והתעללויות מנוגדים ניגוד מוחלט לחוקי המדינה, לערכיה ולמשפט העמים. אין לענות או להתעלל בכל מצב שהוא, וכל המענה עצירים או המתעלל בהם מבצע פשע חמור ובר-עונשין, שאין לו היתר מראש ולא "סייג" בדיעבד.

פסיקה כזו היתה מעמידה את החוק בישראל בשורה אחת עם המתקנות שבמדינות העולם, מסלקת כל אי-בהירות משפטית או מעשית ומנחה את השב"כ וחוקריו, חד-משמעית, לחדול מלחפש דרכים להכאיב לנחקרים ולהשפילם, ולעשות את עבודתו כמתחייב מתפקידו של גוף מודיעיני הפועל, בתחילת האלף השלישי, במדינה המצהירה השכם והערב כי היא דמוקרטית ואמונה על שלטון החוק וכיבוד זכויות האדם.

3. פרצות הקוראות לשב"כ: מניעת שינה וכבילה ממושכת

בג"צ פסל את השימוש השיטתי ב"רוב רובם של אמצעי החקירה הפיזיים" שהתירה ועדת לנדוי (פיסקה 33). עם זאת, האיסור אינו מוחלט בנוגע לשניים מהאמצעים – מניעת שינה וכבילה בשעת החקירה.

בג"צ אמנם הגביל בשני המקרים את השימוש באמצעים אלה, ולמעשה שלל את שניהם כאמצעי חקירה. לגבי מניעת שינה פסק בג"צ כי "חקירה ממושכת" מותרת, גם אם היא כרוכה במניעת שינה, אך זאת רק בתנאי שחוסר השינה הוא "תוצאה נלווית לחקירה" ולא אמצעי הננקט "אך בשל מטרה להתישו ולשבור את רוחו" של הנחקר (פיסקה 31).

לגבי כבילה, פסק בג"צ כי החוקרים מוסמכים לבצעה, אך זאת רק "לשם השמירה על בטחון החוקרים. לעומת זאת "איזוק מכאיב הוא מעשה אסור" (פיסקה 26). בג"צ הוסיף כי "קיימות דרכים אחרות למנוע בריחה ממשמורת חוקית או [לספק] הגנה על החוקרים, שאינן כרוכות בגרימת כאב וסבל לנחקר" (שם).

ואולם, בהתחשב ב"רקורד" העגום של השב"כ בכל הנוגע להפיכת "אמצעי בטחון" לאמצעי עינויים, פסיקת בג"צ לוקה בכך שאינה מציבה סייגים ברורים וחדים לשימוש באמצעים אלה. מה פירוש "זמן ממושך" בו נתון הנחקר לשאלות חוקרים (פיסקה 31) – 10 שעות? 20 שעות? יומיים? מי קובע מתי הופך "איזוק" ל"איזוק מכאיב" – הנחקר? החוקר? ושמה חובש או רופא?

בג"צ נכשל בכך שלא קבע, לכל הפחות, מספר מינימלי של שעות לשינה ולמנוחה מהן לא ניתן לגרוע בשום מקרה, ואשר יבטיחו כי בריאותו הפיזית והנפשית של הנחקר לא תיפגע, ולו כ"תוצאת לוואי"; לא קבע אמצעים שיבטיחו כי ה"איזוק" אכן לא יגרום כאב וסבל; ולא הורה על הקמת אמצעי בקרה שיבטיחו כי הוראות אלה יקוימו בקפדנות.

תוצאתה המעשית של הפסיקה בעניינים אלה היא כי השב"כ מחזיק אנשים בחדרי החקירה משך שעות ארוכות, ולעתים ימים, כשהם כבולים לכיסא. ההסבר שנותנת לכך פרקליטות המדינה הוא, לדוגמה:

דרך וצורת חקירתו נגזרות מהערכת גורמי הבטחון לפיה מרשך אוצר בחובו גם כיום מידע היכול לאפשר סיכול פיגועים בטווח הזמן הקרוב... אשר לטענותיך בדבר אזיקתו במהלך החקירה – הרי שזו נובעת אך ורק מהצורך לדאוג לבטחון החוקרים...¹⁰

הסגנון הוא כמעט זהה לזה שנקטה הפרקליטות בזמנו נוכח טענות שהעלו נחקרים ובאי כוחם כלפי שיטות ה"שאבח". כפי שיוסבר להלן, מסקנת הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מהתחקיר שערך היא כי מניעת שינה וכבילה ממושכת ומכאיבה הפכו בידי השב"כ לאמצעי עינויים והתעללויות לכל דבר, בניגוד מוחלט לפסיקת בג"צ. אך מכיוון שחוקרי השב"כ מוגנים, כפי שיוסבר להלן, במעטפת של בידוד וניתוק מהעולם החיצוני, והאדם ששולחת הפרקליטות לחקור תלונות שוטפות נגדם אינו אלא סוכן של השב"כ עצמו, יוצא שמילתו של הנחקר "הטרוריסט" לפיה עינו אותו ניצבת שוב, כבימי ה"שאבח", כנגד זו של מגניה הנאמנים של המדינה, ולפיה מדובר ב"תוצאות לוואי" ו"אמצעי בטחון" בלבד - והתוצאות ברורות.

*

אין הדברים שנכתבו כאן באים להמעיט מחשיבותה של פסיקת בג"צ או ממשקלם של היבטיה החיוביים – הפסיקה מהווה כאמור צעד משמעותי ביותר בכיוון הנכון. היא שמה קץ לעינויים המוניים ושגרתיים ברשות ובסמכות, קיצצה בסמכויות החקירה (או אמצעי החקירה) של חוקרי השב"כ, והגבילה מאוד, לפחות להלכה, את מרחב התמרון בו יכולים חוקרי השב"כ לענות נחקרים פלסטינים ולהתעלל בהם.

עם זאת בג"צ לא אזר אומץ "לישר קו" עם הוראות המשפט הבינלאומי. בג"צ נרתע מלקרוא לשיטות החקירה עליהן המליצה ועדת לנדוי בשמן הראוי - עינויים, גם אם הצביע בברור כי זוהי עמדתו. בג"צ נרתע מלאמץ את עמדת המשפט הבינלאומי השוללת עינויים בכל מצב, השאיר על כנו את חלותה של "הגנת הצורך" על המענים במצב של "פצצה מתקתקת", ובכך פתח צוהר הן לקיומם של עינויים בפועל והן למתן לגיטימציה חוקית ומוסרית לפשע מתועב זה. בג"צ התיר, בתנאים מגבילים, מניעת שינה מנחקרים וכבילתם לתקופה ממושכת, ובכך יצר פרצות שהשב"כ מיהר להידחק דרכן על מנת למצוא דרכי עינויים והתעללויות שהן כביכול חוקיות.

התוצאה היא כי ההגנה על נחקרים פלסטינים מפני עינויים והתעללויות עודנה לוקה בחסר.

¹⁰ מכתבו של עו"ד שי ניצן, ממונה על עניינים בטחוניים בפרקליטות המדינה לעו"ד אנדרה רוזנטל בעניין "טענות לגבי שיטות החקירה שהופעלו כלפי נסר עימד", 20.3.2001, פסקאות א' וב'.

2. עיניים והתעללויות בחקירות השב"כ

בפרק זה יפורטו אמצעי העינויים וההתעללות שמפעיל השב"כ כלפי נחקרים פלסטינים. חשוב לזכור כי אין מפעילים כל אמצעי לחוד – האמצעים מצטרפים זה לזה, ובכך מצטברים ללחץ ההולך וגובר עם הזמן, כך שהסבל הנגרם לנחקרים הולך וגובר אף הוא.

א. מעטפת הבידוד והניתוק המאפשרת ומקימת עיניים והתעללות

מערכת העינויים וההתעללויות במתקני החקירות של השב"כ מתבססת על מעטפת של ניתוק וחשאיות המקיפה את אותם מתקנים. מעטפת זו מונעת, מחד גיסא, מהעציר הפלסטיני זכויות בסיסיות של מגע עם העולם החיצון, ובראש ובראשונה עם משפחתו, עורך/ת-דינו, הצלב האדום הבינלאומי וכל גורם ידיוותי אחר שבפניו הוא יכול להתלונן והמסוגל להגן עליו "בזמן אמת" מפני השב"כ. מאידך גיסא, שומרת מעטפת הבידוד והניתוק על חוקרי השב"כ מכל עין ביקורתית ועצמאית, ובכך מהצורך לתת את הדין על מעשים בלתי חוקיים, דבר המקנה להם חופש פעולה נרחב לעשות בעצירים הפלסטינים, לפחות במשך תקופת החקירה הראשונה, ככל העולה על רוחם.

בידוד העציר הפלסטיני הנחקר וניתוקו מהעולם החיצון כאמצעי התעללות

הוראות סעיף 78 לצו בדבר הוראות הביטחון, שהוציאו המפקדים הצבאיים בשטחים, מקנות לקצין משטרה סמכות לעצור פלסטינים עד שמונה ימים בטרם יובא לפני שופט, לשופט-המשפטאי הצבאי סמכות להאריך את המעצר ל-3 תקופות של עד 30 יום, ולשופט צבאי בבית-המשפט הצבאי לערעורים סמכות להוסיף עד שלושה חודשים על תקופה זו.

במקביל ניתנה סמכות ל"ממונה על החקירה" לשלול את זכותו של עציר לפגוש את עורך/ת-דינו לתקופה של עד 15 יום; ל"רשות מאשרת" להאריך תקופה זו ב-15 יום נוספים; לשופט משפטאי להאריכה לתקופות נוספות של עד 30 יום כל פעם, ובסך-הכול עד שלושה חודשים; ולנשיא/נשיא תורן של בית-המשפט הצבאי לערעורים סמכות להאריכה (לבקשת היועץ המשפטי) לתקופה של עד שלושה חודשים נוספים. בסך-הכול יכולים אפוא תושבי השטחים להיות מוחזקים שישה חודשים בתוקף פקודות מעצר, ובלא שיזכו לפגוש את עורכי-דינם.

המשפט הבינלאומי

לכל עציר ועצירה זכות לקשר עם העולם החיצון, ובמיוחד עם עורכי-הדין באי כוחם. הסיבה לכך היא כי אותם עורכי-הדין, מעצם תפקידם, יכולים להדריך את העציר באשר לזכויותיו, ולהגן עליהן בפני שרירות ליבן של הרשויות העוצרות (והחוקרות), בהיותם מצויים ברזי החוקים ובהוראות החלים על מעצרים והליכים משפטיים, בניגוד לרובם המכריע של העצירים.

הוועדה לזכויות האדם של האו"ם, האחראית על ביצועה ופירושה של האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות (לה שותפה ישראל), הסבירה בפשטות כי יש לאפשר פגישה של עצירים עם עורכי-דינם "במהירות"¹¹. על הגופים הבינלאומיים המופקדים על זכויות האדם מקובל כי "במהירות" - פירושה כי גם במצבי חירום יש לאפשר לעצירים לפגוש את עורכי-דינם לכל היותר בתוך 48 שעות.¹²

¹¹ General comment No. 20 (44) (art. 7), **Report of the Human Rights Committee**, UN GAOR Sup.

No. 40 (A/47/40), Annex VI (adopted in 1992), para. 11.

יצוין כי קביעה זו נעשתה דווקא בפרשנות על סעיף 7 לאמנה, העוסק בעינויים ובהתעללויות.

¹² ר' למשל:

Basic Principles on the Role of Lawyers, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990, Principle no. 7; *Brannigan and McBride v. UK*, Series A, No. 258-B (1993) 17 E.H.R.R. 539, paras. 61-66, esp. para. 64; *John Murray v. the United Kingdom*, 8 February 1996, Reports 1996-I, esp. paras. 59-70.

נציבות זכויות האדם של האו"ם קבעה שוב ושוב בהחלטותיה, כי "מעצר ממושך במנותק מהעולם החיצון (incommunicado detention) עלול לאפשר עינויים ועשוי להוות בעצמו צורה של יחס בלתי אנושי או משפיל".¹³

הסמכות לשלול מעצירים את זכותם האנושית הבסיסית למגע עם בני משפחותיהם, ליעוץ משפטי ולפיקוח שיפוטי לתקופות ממושכות, שהצווים הצבאיים ייחדו, מן הסתם, למקרים קיצוניים, מופעלת למעשה באופן שיגרתי כלפי נחקרים פלסטינים. בין תחילתה של אינתיפאדת אל-אקצא לסוף אוגוסט 2001 טיפל הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל בעניינם של מאות עצירים פלסטינים שנמצאו בחקירת שב"כ, ואשר זכותם להיפגש עם עורכי-דינם נשללה למשך ימים ושבועות. רבים פנו לארגוני זכויות אדם אחרים, או לעורכי-דין. בנוסף, עצירים פלסטינים רבים, שמשפחותיהם לא מיהרו להעמיד לרשותם עורכי-דין, נותרו חסרי ייצוג משפטי גם בלא שיוצא כנגדם צו המונע פגישה עם עורכי-דינם.

למרבה הצער, בג"צ הוא שותף מלא להפרה בוטה זו של זכויות אדם בסיסיות. שופטי בג"צ מנסים לא אחת למצוא הסדר או פשרה בין הצדדים, למשל בדרך של הסכמה על אי-חידוש הצו המונע מעצירים פגישה עם עורכי-דינם, ולעיתים ממליצים בשעת הדיון לבטל את הצו. ואולם בג"צ לא נענה אף לאחת ממאות העתירות שהגישו עורכי-דין מטעם הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, מטעם ארגוני זכויות אדם אחרים או באופן עצמאי בשנתיים האחרונות – כלומר סירב תמיד להורות על ביטול צו כזה. תגובתם השגרית והלאקונית של שופטי בג"צ לעתירות כאלה היא בסגנון "נחה דעתנו, כי מניעת הפגישה בין העותר לבא-כוחו דרושה לשם המשך החקירה, וכן לבטחון האיזור".¹⁴

בג"צ אפילו לא נרתע מלהשאיר עציר פלסטיני קטין, בן 17, מנותק מהעולם החיצון למשך שלושה שבועות.¹⁵ במקרה אחר הרחיק בג"צ לכת וסירב אפילו להורות לשב"כ כי יודיע לעציר הפלסטיני על עצם קיום הצו המונע פגישה עם עורך-הדין, וזאת, גם כאן, "מטעמי בטחון המדינה".¹⁶ לא די בכך שאין חובה בישראל להודיע לעצירים על זכויותיהם, כנהוג ברוב המדינות הדמוקרטיות – אפילו יודוע עציר על כך ששוללים את זכויותיו מהווה, אליבא דבג"צ, פגיעה בבטחון המדינה.

למותר אולי לציין כי ביקור בני-משפחה אצל פלסטינים הנמצאים בחקירת שב"כ הוא, בהמעטה, דבר נדיר מאין כמותו.

חשוב להבין כי מבחינת המשפט הבינלאומי (ר' מסגרת), שלילת זכותם של עצורים למגע עם העולם החיצון אינה פגיעה בזכויות משפטיות בלבד, אלא מהווה גם הפרה של הזכות לחופש מעינויים והתעללות. אין לוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ספק כי אחת ממטרותיה של שלילת זכויות אלה היא יצירת לחץ נפשי על הנחקרים. בהתייחסו ספציפית למדיניות הניתוק והבידוד של עצירים פלסטינים בישראל, קבע המדווח המיוחד של האו"ם על עינויים, פרופ' סר ניג'יל רודלי, באופן מפורש בדו"ח שהגיש השנה (2001) לנציבות זכויות האדם, כי,

... הממשלה [ממשלת ישראל] ממשיכה להחזיק אנשים במנותק מהעולם החיצון לתקופות מופרזות ביותר, **דבר המהווה לכשעצמו יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל**...¹⁷ [ההדגשה שלנו]

הנה כי כן, ההתעללות בעצירים פלסטינים מתחילה בשלילת זכותם למגע עם העולם החיצון – ובעיקר עם עורכי-דינם ועם בני משפחותיהם – לתקופה של ימים ושבועות.

¹³ E/CN.4/RES/2000/43, 20 April 2000, para. 7.

¹⁴ הציטוט כאן מתוך בג"צ 5129/00 מוחמד עבד אל עזיז נ' שירות הבטחון הכללי ואח', פסק-דין מיום 19.7.2000. השוו, למשל, בג"צ 1229/01 נסר מסעוד עיאד והוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' שרות הבטחון הכללי, פסק-דין מיום 15.2.2001.

¹⁵ בג"צ 5242 מוחמד אברהים מוחמד אלמטור והוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' שירות הבטחון הכללי, פסק-דין מיום 23.7.2000.

¹⁶ בג"צ 801.2000 בסאם נתשה והוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' בית המשפט הצבאי בארז, פסק דין מיום 1.2.2000, בעמ' 2.

¹⁷ E/CN.4/2001/66, 25 January 2001, para. 665.

מעטפת הבידוד והניתוק כאמצעי הגנה על החוקרים מפני ביקורת וחשיפה

אגפי החקירה של השב"כ, הנמצאים במתקנים שהם לכאורה בשליטת המשטרה (בפתח-תקווה, במגרש הרוסים ובקישון) או השב"ס (בשקמה), הם למעשה ממלכות נפרדות ועצמאיות לחלוטין. יתרה מכך: כפי שיובהר להלן, סוכני השב"כ הם המורים לסוהרים ולשוטרים - ואפילו לרופאים - כיצד יש להתייחס לנחקרים הפלסטינים גם באותן שעות בהן הם נמצאים מחוץ לאגפי החקירה. סוכני השב"כ שולטים בנעשה באותם נחקרים גם באמצעים אחרים.

כל הנעשה בחדרי החקירה ובצינוקות נסתר לחלוטין מעיני העולם החיצון. הקלטות של חקירות - בצורת וידאו או שמע - לצורכי ביקורת, הנהוגות במדינות דמוקרטיות רבות, אינן מתבצעות כלל. שום גוף עצמאי איננו מקיים בדיקות פתע, כאלה הנהוגות, למשל, ברחבי אירופה.¹⁸

חמורה לא פחות מכך היא דרך הטיפול בתלונות של נחקרים על התעללות ועינויים בידי סוכני השב"כ. לכאורה נתון הטיפול בתלונות כאלה למחלקה לתפקידים מיוחדים בפרקליטות המדינה שאינה כפופה כמובן, לשב"כ.

אלא שכל התלונות הללו מועברות ל"ממונה על בירור תלונות נחקרים" (מבת"ן), שהוא עצמו סוכן שב"כ. לדברי פרקליטות המדינה, הסוכן "מונחה מקצועית" בידי פרקליטות המדינה בכלל ופרקליטת המדינה בפרט ופועל על-פי הוראותיהן.¹⁹ אלא שדבר זה אינו משנה את העובדה שפלסטיני אשר עונה, הותש והושפל בידי סוכני השב"כ מובא לפני סוכן שב"כ אחר ונדרש לפרט בפניו את מעשי עמיתו. יש לזכור כי בתקופת החקירה מרבית סוכני השב"כ ועושי דבריהם להתחזות לאנשי ארגונים פלסטיניים, וקרה גם שהתחזו לקונסול זר, לעורך-דין ואף לאנשי ארגוני זכויות אדם.

סוכן השב"כ המכונה מבת"ן הוא גם זה שחוקר את חבריו לעבודה באשר לתלונות נגדם, ונדרש לקבוע, אובייקטיבית, טענותיו של מי אמינות יותר - של אותם חברים או של "המחבל" הפלסטיני.

לשיטה מפוקפקת זו של בדיקת תלונות שתי תוצאות ברורות, צפויות וקשורות זו בזו:

1. בחלק גדול מהמקרים, נחקרים פלסטינים חוששים לחזור בפני המבת"ן סוכן השב"כ על התלונות שהעלו בפני עורכי-דינם, וכך קל לפרקליטות לדחות את התלונות כבלתי אמינות.

2. מאז הועברה חקירת תלונות נחקרים לפרקליטות המדינה, בשנת 1994, כלומר במשך שבע שנים תמימות, לא הועמד לדין פלילי ולו חוקר שב"כ אחד, גם לא כשנחקרים יצאו מאגפי החקירות של השב"כ כשהם נכים לצמיתות בגופם או בנפשם, ואפילו לא כשסוכן שב"כ עינה למוות נחקר פלסטיני (עבד אל-סמד חריזאת) במו ידיו. אותו חוקר חזר, לאחר תקופה לא-ארוכה של השעיה, לחקור - ומן הסתם לענות - עצירים פלסטינים.²⁰

ב. זירות העינויים וההתעללויות (1): חדר החקירה

בעקבות פסיקת בג"צ, נאלץ השב"כ "לסגור" את זירת ההתשה וההכאבה במסדרון, שבו התקיימה לרוב ה"המתנה" (שם הקוד של השב"כ והפרקליטות לשיטת העינויים ששילבה מניעת שינה, ישיבה או עמידה בתנחות מכאיבות, כיסוי הראש בשק מסריח והשמעה רצופה של מוזיקה רועשת). עם

¹⁸ בנוסף לגופי ביקורת עצמאיים ומקצועיים הפועלים בתוך רבות ממדינות אירופה, חתמו מדינות אלה על אמנה מיוחדת למניעת עינויים ויחס או עונש בלתי אנושיים או משפילים. בתוקף אמנה זו, לה שותפים היום יותר מ-40 מדינות, הוקמה ועדה למניעת עינויים (CPT), המפקחת על קיום האמנה בדרך של עריכת ביקורים במתקני כליאה ברחבי הקהילייה. חברי הוועדה נפגשים עם גורמים רשמיים ועם כלואים, ועורכים דו"חות אותם הוועדה מגישה למדינות הנוגעות בדבר. הוועדה מוסמכת לבקר בכל מתקן כליאה שתבחר, בלא התראה מוקדמת, להיכנס לכל מקום במתקן שתרצה, ולפגוש כל כלוא שברצונה לפגוש - וזאת בלא נוכחות נציגי הגורמים הרשמיים. כך ב-1994 ביקרו חברי הוועדה במתקן כליאה בו הוחזקו אנשי ארגון הטרור ETA בספרד, 24 שעות לאחר שהודיעו לספרד על כוונתם לערוך את הביקור. חרף זאת שיתפה הממשלה הספרדית פעולה עם חברי הוועדה, והניחה להם לסייר במתקן ולפגוש כלואים כרצונם.

¹⁹ הדברים נמסרו טלפונית לחנה פרידמן, מנכ"לית הוועד, ב-27.8.2001.

²⁰ ר' כרמי גילון, שב"כ בין הקרעים, עורך רמי טל, תל-אביב: משכל, 2000, עמ' 394-395. החוקר הועמד לדין משמעתי ולדברי גילון הורשע "בעבירה משמעתי קלה." ר' שם.

זאת הועברה זירה זו, בשינויים ובהתאמות שנכפו על השב"כ בתוקף הפסיקה, אל חדר החקירה. כאמור אפשרו זאת, במידה מסוימת, הסדקים והפרצות בפסיקת בג"צ, ובמיוחד הלגיטימציה שהעניקה הפסיקה למניעת שינה ולכבילת הנחקר במהלך החקירה. עם זאת, מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עולה כי השב"כ חורג כאן ממה שהתיר בג"צ.

כאמור, בג"צ אסר במפורש גם שימוש שגרתי בשיטות עינויים שננקטו בעבר בחדר החקירה: טלטולים, הכרחת הנחקר לכרוע ("קמבז") והשימוש בכיסא קטן ומשופע. גם כאן ערך השב"כ התאמות ושינויים, ובכל זאת מצא דרכים לגרום כאב וסבל לנחקרים, דבר המנוגד הן להוראות המשפט הבינלאומי שישראל התחייבה לקיים, והן לפסיקת בג"צ.

מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מצטיירות שיטות עינויים והתעללויות שהשב"כ נוקט בחדרי החקירות בדרך של שיגרה, ואחרות המופעלות במקרים נדירים יותר.

שיטות שגרתיות:

- מניעת שינה
- כבילה לכיסא בתנוחות מכאיבות
- מכות, סטירות ובעיטות
- איומים, קללות והשפלות.

שיטות מיוחדות:

- כיפוף הגוף בתנוחות מעוותות ומכאיבות ביותר
- הידוק מכוון של האזיקים
- דריכה על האזיקים
- לחץ על חלקים שונים בגוף
- טלטול גופו של הנחקר בצורות שונות
- אילוץ הנחקר לכרוע ("קמבז")
- חניקה
- שיטות אחרות של אלימות והשפלה (תלישת שיער, יריקות ועוד).

השיטות השגרתיות - פירוט

1. מניעת שינה

כאמור פסק בג"צ כי "חקירה ממושכת" הכרוכה במניעת שינה מותרת רק בתנאי שחוסר השינה הוא "תוצאה נלווית לחקירה" ולא אמצעי הננקט "אך בשל מטרה להתישו ולשבור את רוחו" של הנחקר (פיסקה 31).

מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עולה בבירור כי השב"כ מתעלם מתנאי זה שהציב בג"צ, ונוקט בשיטות שונות המונעות שינה מעצירים כאמצעי לחץ בחקירתם.

השב"כ מחזיק נחקרים פלסטינים, כדרך של שיגרה, כבולים לכיסא בחדרי החקירות לתקופות ממושכות ורצופות, להוציא הפסקות קצרות לארוחות, ולעיתים הפסקות (קצרות עוד יותר) לצורך הליכה לשירותים.

מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עולה כי כבילת עצירים בחדרי חקירה למשך 15 ואף 20 שעות ביממה, וזאת למשך מספר יממות ברציפות, היא דבר שבשגרה. במקרים לא-מעטים נכבליים עצירים ברציפות בחדרי החקירה לתקופות ממושכות יותר – למשך מספר יממות ברציפות. כפי שיובהר להלן, אמצעים שונים של מניעת שינה ננקטים גם בצינוק.

מהתחקיר עולה גם כי ברוב המקרים, אם לא בכולם, תקופות ממושכות אלה אינן מנוצלות במלואן למטרה שלשמה לכאורה נועדו - כלומר לתשאל הנחקרים באשר למידע המצוי ברשותם. החוקרים לעתים "מבלים" שעות בשיחה בטלה, חוזרים שוב ושוב על אותן שאלות בדיוק, לעתים למשך שעות ארוכות, ובמקרים לא מעטים אינם מדברים עם הנחקרים כלל ואף עוזבים את חדר החקירה למשך שעות, תוך שהם מוודאים כי לא יורשה לנחקר לישון בזמן העדרם.

"החקירות הממושכות" מיועדות אפוא, בראש וראשונה, "לשרוף זמן" בעוד הנחקר הולך ומתעייף - כלומר להתיש את הנחקר ולשבור את רוחו, בניגוד לפסיקת בג"צ.

2. כבילה לכיסא בתנחות מכאיבות

השב"כ מושיב נחקרים לשעות ארוכות, ולעתים למספר יממות רצופות (להוציא הפסקות קצרות לארוחות, וקצרות עוד יותר לשם הליכה לשירותים), על כיסא עשוי עץ או ברזל, ללא ריפוד, בגודל רגיל, או נמוך (אף כי אין מדובר עוד בכיסא ילדים משופע), כשידיהם כבולות לאחור באזיקים הקשורים לכיסא באזיק נוסף.

הכיסאות אינם נוחים במיוחד אפילו לישיבה קצרה. הישיבה הממושכת, בלי אפשרות אפילו לשנות תנוחה, שלא לדבר על הפסקה להתמתחות, גורמת במוקדם או במאוחר לכאבים בגב, בזרועות, בכתפיים או בכולם גם יחד. האזיקים אינם מיועדים לכבילה ממושכת, וגם כאשר אין מהדקים אותם בכוונה, במוקדם או במאוחר גורמת האזיקה הממושכת לכאבים ולהתנפחות הפרקים.

סוכני השב"כ ופרקליטות המדינה עומדים על כך שהכבילה אינה מיועדת להכאיב אלא רק לשמור על "בטחון החוקרים". הסברים מפוקפקים אלה מזכירים את טענות הפרקליטות, במשך שנים ארוכות, כי אמצעי ה"המתנה" שהוזכרו לעיל לא נועדו אלא למנוע קשר בין עצירים ולשמור על החוקרים מפני תקיפה. רק בעת הדיונים בפני ההרכב המיוחד של בג"צ (5100/94) הודו אנשי הפרקליטות כי מדובר באמצעי לחץ ("פסיביים", לדבריהם) לכל דבר.

מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עולה בבירור כי כבילת העצירים גורמת להם סבל וכאב, ובכך מנוגדת לפסיקת בג"צ שקבע מפורשות כי "איזוק מכאיב הוא מעשה אסור" (פיסקה 26). מהתחקיר עולה גם כי הכבילה המכאיבה נעשית כאמצעי לחץ על הנחקר, המצטרף לאמצעי הלחץ האחרים המופעלים עליהם, וגם בכך היא מנוגדת למשפט הבינלאומי ולפסיקת בג"צ.

מסקנה זו אינה בלעדית לוועד. הגיע אליה גם שופט בית-משפט השלום בירושלים, השופט חיים לחוביצקי, אשר העיר, בשולי החלטתו בעניין הארכת מעצרו של ג'יהאד שומאן, את הדברים הבאים:

בשולי הדברים ייאמר: טוען המשיב, באמצעות ב"כ, כי גם כיום במהלך חקירותיו נוהגים חוקריי לכובלו כשידיו מאחורי גבו. לשאלת עו"ד צמל את נציג המשטרה לעניין זה, השיב הלה כי הדבר נעשה מטעמי בטחון חוקריו. **אני מרשה לעצמי להטיל ספק בנימוק זה, ואולם אם אומנם קיימת סכנה לשלומם של החוקרים – ואני משאיר את העניין לשיקול דעתם בלבד – נדמה לי כי ניתן להבטיח את שלומם בדרך אחרת. מאידך, אם נעשית הכבילה בדרך זו כאמצעי לחץ על המשיב, נדמה לי כי אין בדבר כל טעם ואינני מאמין שאמצעי שכזה יקדם במשהו את מטרת החקירה. אני אומר את הדברים בהתחשב במה שראיתי ובמה שהוצג לפני עד כה.**²¹ [ההדגשה שלנו]

יצוין כי בעוד השופט לחוביצקי הטיב להזים את הסבריהם הדחוקים של החוקרים והדוברים בשמם בדבר הסיבה לכבילת הנחקר, הרי הוא נכשל בכך שלא הסיק את המסקנה המתבקשת מכך, לאמור כי חוקרי השב"כ הפרו את החלטת בג"צ ובכך עברו לכאורה עבירה פלילית הראויה לכל הפחות להיחקר.

גם בג"צ עצמו, בדומה לשופט לחוביצקי, העיר כאמור בפסיקתו כי "קיימות דרכים אחרות למנוע בריחה ממשמורת חוקית או [להבטיח] הגנה על החוקרים, שאינן כרוכות בגרימת כאב וסבל

²¹ בית משפט השלום בירושלים, לפני כב' השופט חיים לחוביצקי, מ 007453/01, בעניין משטרת ישראל נגד שומאן ג'יהאד, 02/02/2001, החלטה (בעמ' 9).

לנחקר" (פיסקה 26). העובדה שהשב"כ בחר להתעלם מהערות אלה, ולדבוק בשימוש באזיקים, מעידה אף היא כי את מטרת הכבילה יש לחפש בתחום העינויים וההתעללויות, ולא בתחום הביטחוני.

3. מכות, סטירות ובעיטות

במהלך ה"חקירה" מרבים החוקרים להכות את הנחקרים, לסטור על פניהם, לבעוט בהם ולהפעיל אמצעים אלימים אחרים – כל זאת ברמות שונות של עוצמה. מהתחקיר שביצע הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עולה הרושם כי השימוש באמצעים אלה גבר בתקופה שלאחר פסיקת בג"צ, ובמיוחד במהלך אינתיפאדת אל-אקצא.

4. איומים, קללות והשפלות

באמצעי זה נעשה שימוש שגרתי גם לפני פסיקת בג"צ. בג"צ אמנם קבע כי "חקירה סבירה היא חקירה ללא... יחס אכזרי או בלתי אנושי כלפי הנחקר, וללא יחס משפיל כלפיו (פיסקה 23), וברור כי אמצעים אלה נופלים תחת לפחות אחת מאמות-מידה אלה, אך הפסיקה לא התייחסה ספציפית לנושא אמצעים אלה, ומן הסתם סוברים בשב"כ כי יש בעובדה זו משום 'אור ירוק' להמשך השימוש בהם.

הקללות, האיומים ואמצעי ההשפלה נושאים לא אחת אופי גזעני או מיני. החוקרים, המייצגים לכאורה את החוק במדינת ישראל, מאיימים על הנחקרים כי יבצעו בהם או בבני משפחתם (לרוב נשים) מעשים שהם בבחינת פשעים פליליים חמורים, כגון אונס. לא אחת הם גם מאיימים כי יבצעו בנחקרים או בבני משפחותיהם מעשים האסורים בעיני המשפט הבינלאומי אך מקובלים בישראל, כגון מעצר מנהלי ממושך ושרירותי או הוצאה להורג ללא משפט (המכונה כאן חיסול, יירוט, סיכול ממוקד וכיו"ב).

להלן מספר דוגמאות למה שתואר לעיל. פרטיהם המלאים של קורבנות העינויים וההתעללויות המצוטטים כאן נמצאים בנספח א'.

שיטות שגרתיות - דוגמאות:

הערה: על-מנת לשמור על רציפות הדברים, כלולים במקצת מהקטעים גם תיאורים של שיטות פחות שגרתיות, וכן אמצעים שנקטו בצינוק.

- מתוך עדותה של עביר אבו ח'דיר

בתחילה לא כבלו אותי בכלל. הייתי מנצלת את התקופות שהם יצאו מחדר החקירה בשביל לשכב על הספה ולישון. בתגובה הם התחילו, החל מהיום השני, לכבול אותי לכיסא. אחר-כך הצלחתי לקרב את עצמי קצת לשולחן ונרדמתי עליו כל פעם שהם יצאו, אז הם הרחיקו את השולחן.

... מבחינה פיזית הייתי מותשת מאוד. ירדתי במשקל אולי 8 קילו בשבוע הראשון. הייתי נרדמת על הכיסא בחקירה, אבל בכל פעם החוקרים היו צועקים עליי, ובוועטים בחוזקה בקיר מאחורי. גם הגב כאב מאוד מהישיבה הממושכת – לכן בקושי נרדמתי בלילה הראשון.

...הקללות שהם השתמשו נגדי: אללה יקלל אותך, יא שרמוטה, כוס אימך. רוברט אמר: אם לא תדברי אולי נביא את הילדים שלך ונחקור אותם. ידעתי שזה לא רציני. אמרתי: בבקשה, תביאו. הם גם אמרו: שלא תחלמי לצאת מכאן בתוך פחות משנתיים.

חמש פעמים האריך בית-המשפט את מעצרי, והחוקרים איימו: נאריך את המעצר שלך בעוד 30 יום, אחר-כך בעוד 30. מזה כן פחדתי, כי ידעתי שהם מסוגלים לעשות זאת.

- מתוך עדותו של וליד אבו ח'דיר:

כל חוקר היה בא ואומר : ספר לי סיפור. אחד מתעייף – בא אחר. אם אמרתי : סיפרתי כבר, הוא היה אומר : ספר שוב.
מדי פעם היו עוזבים אותי – לפעמים לשעתיים-שלוש – בחדר החקירה לבד. אבל כל עשר דקות מישהו היה פותח את הדלת לוודא שאני לא ישן.

- מתוך תצהירו של שאדי ג'אנס :

מיד עם הגיעי למגרש הרוסים התחילה חקירתי ע"י אנשי השב"כ למשך 24 שעות ממושכות [כלומר רצופות] במשכה קיבלתי מנת אוכל אחת בלבד.

- מתוך עדותו של עו"ד עדנאן אל-חג'אר :

הושיבו אותי על כיסא קטן – לא כיסא של ילדים, אבל אני בגובה 1.85 מטר ושוקל 110 קילו. הכיסא היה קטן בשבילי – הם קשרו את ידי לכיסא כך שנאלצתי לשבת כפוף, מה שגורם לי לכאבי גב עד היום.

... בחקירה הייתי תמיד כבול לכיסא הקטן, באותו אופן. חקרו אותי 20 שעות ביום במשך 14 או 15 יום. בימי ששי ושבת לא חקרו אותי. בימי ראשון החקירה היתה מתחדשת.

... אותן שאלות חזרו על עצמן שוב ושוב. שעה אחרי שעה, יום אחרי יום. אמרתי להם כמה פעמים : כבר שאלתם אותי את השאלה הזאת 50 פעם היום, ובכל פעם ענית את אותה התשובה – אין לי כוח כבר. החוקרים התחלפו פעמים רבות והשאלות נשארו.

... בשלושת הימים הראשונים הם התנהגו יפה, אחר-כך החלו לקלל ולאיים. למשל : אתה עורך-דין ועובד בזכויות אדם? כל זכויות האדם בתחת שלי; אמך זונה, אחותך זונה; כל ארגוני זכויות האדם גנבים; כולכם מושחתים; חמור, כלב. כשהייתי אומר שאני צמא, ושייקה אמר לויליאם [שניהם חוקרי שב"כ]: תן לו כוס מים, ויליאם היה אומר : שאני אביא לערבי מים?

או : אני אעביר אותך למעצר מנהלי. או : ניתן לך לצאת לחו"ל והגורל שלך יהיה כמו אבו גיהאד [שנהרג בפעולת התנקשות ישראלית]. יש לנו מטוסים וקומנדו, נשיג אותך בכל מקום.

לעתים היו נוקטים בשיטות שונות בכדי להפחיד אותי היו מכים על הקיר מאחורי, חוקר היה יושב קרוב אלי ומקרר את הפנים אלי.

אמרתי להם שאין לי עסק בפוליטיקה, רק בזכויות אדם ובחוק. אמרתי שאצלי כל בני האדם שווים, ללא קשר לגזע, צבע, דת או מין.

אחד החוקרים היה צועק בכל הכוח בתוך אזני, עד שהפסקתי לשמוע באוזן הזו. ביקשתי ללכת למרפאה ונתנו לי תרופה.

שייקה סבל משפעת, והוא קירב את פניו לפני עם כל השיעולים והנזלת. עד היום יש לי כאב גרון.

בשבוע השלישי ממש לא נתנו לי לנוח בכלל במשך ארבעה ימים. היתה חקירה רצופה של 20 שעות ביממה. אפילו את האוכל נתנו לי בתוך חדר החקירה. לא אכלתי בכלל – האוכל היה כל-כך מגעיל. באותו שבוע, גם בארבע השעות בהן הייתי אמור לישון מנעו זאת ממני. השוטר היה דופק על הדלת, או מכניס את האוכל, או בא לשאול אם אני רוצה סיגריה, או להתקלח. במשך ארבעה ימים אלה לא ישנתי בכלל.

לעתים היו מחזיקים אותי 3-4 שעות בלא לחקור אותי. החוקר היה עובד על המחשב. כל פעם שניסיתי לישון החוקר היה בא ומעיר אותי. בכל מקרה התנוחה היתה כל-כך לא נוחה שלא יכולתי לישון. הם לכאורה השתמשו בשיטות לא פיסיות אבל למעשה סבלתי מאוד גם מהבחינה הזאת. הגב שלי היה כפוף כל הזמן, והתחכך בכיסא. במשך אותם ארבעה ימים היה גם צו מניעת מפגש עם עורך-דין.

- מתוך עדותו של נידאל חיג'אזי :

נלקחתי למתקן המעצר במגרש הרוסים, ושם נחקרתי במשך שמונה ימים. זה היה בחודש הרמדאן ונחקרתי בכל יום בשתי משמרות : אחת לפני סעודת סיום הצום אחר-הצוהריים ואחת לפני הסעודה שלפני הצום בבוקר עם שחר. במשך אותם שמונה ימים, לא היה יום אחד בו לא היכו אותי או התעללו בי בצורה זו או אחרת.

- מתוך תצהירו של ת'אבת עאסי :

במשך שבוע נחקרתי כל יום משעה 8:00 בבוקר ועד למחרת בשעה 4:00 בבוקר, וכל פעם אחרי סיום החקירה היו מחזירים אותי לצינוק.

- מתוך תצהירו של כאמל עובייד :

מההתחלה הם התחילו לקלל: נביא את אשתך ונזיין אותך, את אמך, את אחותך. אמרתי: אתם בתפקיד הגנה על בטחון המדינה או בתפקיד זיון? מההתחלה הם היכו אותי – אבל בשלב זה לא בכוח, סטירה פה, מכה שם. ... קושרים אותך לכיסא. בא [החוקר] צחי, מקלל את אימא שלך, מתקרב אליך, יורק לך בפנים כשאתה קשור בידיים וברגליים. באמצע החקירה הם לפעמים אומרים הפסקת חקירה, שמים עלי את המשקפיים [משקפי רתכים], מתחלפים. נכנס אחד, נותן לך אגרוף, סטירה, יורק לך בפנים, מקלל אותך. ... חקרו אותי בין 10 ל-15 שעות ביום. זה תמיד היה עם כבילה מכאיבה, ועם הפסקות למכות. ... ביום שני אחר-הצהריים העלו אותי לטרנזיט סגור ונסענו. אחרי שעתיים אולי הרגשתי שנכנסנו בשער. הגענו למתקן חקירות. ראיתי סוהרים של שבי"ס. הכניסו אותי להמתנה, אחרי שבמכונית שמו משקפיים, כבלו בידיים ורגליים. שמעתי מישהו אומר: אני עכשיו מפרק אותך, ואתה תתחיל לזמר. אמרתי לו: בסדר, רק תן לי לראות את הפרצוף שלך. הוא אמר: אתה תראה. הוא בעט בי ברגליים, בבטן, סטירה או שתיים, אגרופים בבטן - מכאיבים. ידיי היו קשורות לאחור ולא יכולתי להתגונן. ... הוא התחיל לקלל. קיללתי אותו בחזרה... הוא אמר לי: אני אחראי על המתקן פה, בשקמה. הוא אמר לסוהרים: תקשרו אותו לצינור ביד ככה גבוה, ערום לגמרי... הפשיטו אותי לגמרי, כבלו יד אחת לצינור ואמרו לי להתפשט. אמרתי: נו, מה עכשיו? כל הבגדים שלי היו בערימה. בא חוקר והתחיל לדרוך עליהם. התעמתתי איתו מילולית - ברגע שאתה רואה את הפנים אתה יודע שהם לא יכו אותך. שעתיים עמדתי שם ערום, עד שמצאו בגדים שמתאימים לי. את כל הבגדים שלי לקחו. נתנו לי בגדים חומים, בלי תחתונים.

- מתוך תצהירה של מונא עובייד :

אז נכנס לחדר חוקר נוסף שאמר לי ששמו "מרטיין". הוא ישב מולי על השולחן שנמצא צמוד לכסא שישבתי עליו, ושם את רגליו על הכסא שלי בשני הצדדים, התקרב אליי ותפס אותי מהחולצה ומשך אותי בעוצמה רבה אליו, ואמר לי: "תתחילי לפתוח את הפה יא זונה, הגיע הזמן התשלום... אם את לא פותחת את הפה אני מביא לפה את אמא שלך ומזיין אותה מולך על השולחן...".

החוקרים "עומר", "מרטיין" ואחרים היו אומרים לי כל הזמן: "שקרנית, זונה, כלבה בן כלבה, זונה בת זונה...".

- מתוך תצהירו של כמאל עוואד :

בסביבות 20:30 הועברתי לחקירה כבול באזיקים ומכוסה בעיניים. בחדר החקירה הושיבו אותי על כיסא כשידי מתוחות לאחור, קשורות לכיסא. העיניים מכוסות במשקפים שחורות.

בעת החקירה הפעילו מזגן קר. תוך כדי החקירה החוקר היה מרים את סנטרי באצבעו ולוחץ בעוצמה. שמו של החוקר היה אברי. הוא איים עלי שאם לא אודה, יחקרו אותי בחקירה צבאית... הוא איים עלי שיביא את אמי, אבי אחותי וארוסת. החקירה נמשכה עד כמעט לחצות. הוחזרתי לצינוק.

למחרת ולאחר מכן במשך 3 ימים, נחקרתי במשך שלושה ימים, משעה 8:00 בבוקר ועד לסביבות השעה 22:00... רק נתנו לי כמה דקות ללכת להתפלל ולאכול. בקושי נתנו לי ללכת לנוחיות.

- מתוך עדותו של שאדי אל-עיסאווי :

החוקר הראשון שאל אותי שוב ושוב את אותה שאלה: "מה שמך?" בכל פעם שעניתי לו הוא היה מכה אותי באגרופיו על פניי וראשי.
... במשך החקירה הייתי יושב על כיסא רגיל, כשידיי קשורות מאחורי הגב. האזיקים כאבו משום שהם היו הדוקים ביותר, כך שידיי היו נפוחות וכחולות כשהסירו את האזיקים, ולקח שבוע עד שהסימנים נעלמו.
... [החוקר] שאל אותי על זריקת אבנים ובקבוקי תבערה אבל הכחשתי. בכל פעם שהכחשתי הוא היה תולש שערות מראשי. זה נמשך כ-15 דקות.
... [החוקר] שאדי אמר לי: "יש לנו ראיות נגדך." כשעניתי שיהיה עליו להביא את הראיות לבית-משפט הוא בעט בי בבטן ובחזה.

מתוך תצהירו של מוחמד פרג'אללה:

חקירת נמשכה 3 ימים מיום שבת 24.3.2001 עד יום שני בסביבות השעה 20:00. אז הועברתי לצינוק. נשארתי באותה תנוחה שלושה ימים ברצף, רק איפשרו לי ללכת לנוחיות ולבדיקה רפואית. נתנו לי רק 4 שעות שינה בכל שלושת הימים.

נסו זאת בעצמכם

לרבים מהקוראים נדמה אולי כי יהיה זה מוגזם לכנות ישיבה כפויה וממושכת בידיים וברגליים כבולות בשם עינויים או התעללות, באשר דומה כי היא אינה גורמת סבל מיוחד – לכל היותר אי-נוחות מסוימת.

נסו אפוא לבדוק עניין זה בעצמכם: שבו (לא לפני מסך הטלוויזיה) על כיסא לא-מרופד, כשידיכם מאחורי הגב ורגליכם צמודות לרגלי הכיסא. זיכרו כי אין אתם יכולים לשלב רגליים או ידיים – או לשנות תנוחה בכל דרך אחרת. אין אתם יכולים גם להתגרד, לנגב זיעה, לסלק יתוש טורדני או לקנח את אפכם. כמו-כן אין אתם יכולים, גם אם התעייפתם, לישון.

בתחילה לא יקשה הדבר עליכם כלל, בהמשך אכן תרגישו, מן הסתם, לא יותר מאי-נוחות – אך זו תגבור עם חלוף הזמן. כמה שעות יחלפו בטרם יתחילו הגב, הכתפיים או הזרועות לכאוב ממש? כמה שעות, או אולי יממות, יעברו בטרם תרגישו כי סבלכם הוא "חמור", כבהגדרת 'עינויים' במשפט הבינלאומי? שיפטו בעצמכם.

זיכרו, עם זאת, כי העצירים הפלסטינים היושבים בחדרי החקירה של השב"כ חשופים גם לדברים שאין אתם יכולים אלא לדמיין: ידיכם ורגליכם כבולות, והאזיקים לוחצים או גורמים שפשוף בפרקי ידיכם, שילכו ויתנפחו עם הזמן; לא ראייתם את בני משפחותיכם – ואף לא "פרצוף ידידותי" אחר – זה שבוע, שבועיים או יותר; לא התקלחתם, לא החלפתם בגדים ולא צחצחתם שיניים שבוע או יותר; אכלתם אוכל ש"כבשים לא היו אוכלות". איבדתם לגמרי את תחושת הזמן ואינכם מבחינים בין יום ולילה; קיללו אתכם, השפילו אתכם, איימו עליכם ועל אהוביכם (בנוסח: "נזיין את אימא שלך"), סטרו על פניכם, ובעטו בכסדמיינו גם כי אין לכם שום דרך לדעת כמה זמן כל זה יימשך. החוקרים אומרים שלנצח.

... בסביבות השעה 8:00 בבוקר הוחזרתי שוב לחקירה. האחראי על החקירה הודיע לי שאני בריא והוא ממשיך בחקירה. מאותו יום ועד לסוף אפריל, חקירתי התחילה בסביבות 10:00 בבוקר והסתיימה בשעה 5:00 בבוקר שלמחרת. כך זה נמשך כחודש.. בימי ששי שבת וחג לא נחקרתי בכלל... חקירתי לוותה באיומים. איימו שיביאו לי את אמי, בתי ואחותי ויאנסו אותן... יהרסו את ביתי. איימו שיעשו לי תעודת זהות של משת"פ ופיצו אותה בכל הכפר, יביאו צ'ק חתום ע"ס \$2,000 כהוכחה שאני משת"פ וישלחו אותו לרשות הפלסטינית שתוציא נגדי גזר-דין מוות.

באחד הימים לקחו אותי לחדר שיש בו סלון, שולחן ומיטה, הכריחו אותי להצטלם בתנוחות שונות: חיבקו אותי וצילמו אותי, נישקו אותי, נתנו לי תמונה כמתנה וצילמו אותי מקבל אותה. סך-הכול צילמו כ-12 תמונות. הודיעו לי שיפיצו את זה כהוכחה שאני

משת"פ. כאשר הבעתי את התנגדותי בחריפות והזזתי בכעס את השולחן חטפתי מכות חזקות בכל חלקי גופי.
... בחקירה הם לעגו לי, לאסלאם, למוחמד. קיללו אותי קללות כגון: "אבן שרמוטה, אבן אל-קחבא [בן זונה], נהרוס את ביתך" וכו'.

- מתוך תצהירו של דאוד שויש :

בחדר החקירה היו כשלושה חוקרים, הם הזדהו כאנשי שב"כ. הושיבו אותי על כיסא כשזרועותיי מתוחות לאחור, כבולות באזיקים וקשורות לכיסא אשר היה מחובר לריצפה. היתי בחדר כשעתיים לפני תחילת החקירה עצמה.
הושארתי בחדר החקירה באותה תנוחה במשך כ- 15 ימים, כ- 15 שעות רצופות עם הפסקה של כ- 5 דקות לאוכל כאשר לאחר תחנונים איפשרו לי ללכת לנוחיות.
... בשעות האלה לא נחקרתי חקירה לעניין אלא חוקרים הירבו להיכנס ולצאת מהחדר ואמרו לי "תדבר... אנו יודעים את הכל, עדיף לך שתדבר..."
חקירתי לוותה בצעקות, איומים וקללות. קיללו את אימי ואחותי, לעגו לי ואמרו: "ערבי זבל... נגרש אתכם ללוב לקדאפי... נזרוק אתכם לים, אתם המשרתים שלנו."
הם הפעילו מזגן קר וחם לסירוגין, כל 4 שעות החליפו מחום לקור.
במהלך החקירה לפעמים השאירו אותי לבד ללא חקירה כ- 5 שעות.

שיטות מיוחדות – דוגמאות :

- מתוך תצהירו של מוחמד אבו דאהר :

החוקרים היו בשמות: גנרל אבו שריף, קולונל שלום, קפטן אוסקר וקפטן מיקי. יש לציין כי ביקשתי מהם לשחרר לי את האזיקונים כי הרגשתי כאבי תופת, אך... הם התעלמו מבקשותיי.

החוקרים מיד התחילו לחקור אותי. חקירתי היתה רק על הקשר שלי עם מר מוחמד אלסינואר וכשעניתי שאינני מכיר אותו, קיבלתי 3 סטירות חזקות על פניי מהגנרל אבו שריף. לאבו שריף היה פטיש. הוא התחיל לנופף בו באוויר, פנה לשלום ואמר לו: "זה אחר כך." כתוצאה מהאזיקונים ההדוקים ידדי התנפחו והצבע שלהם נהיה שחור. באותו רגע לא היה ביכולתי לסבול את הכאבים העזים ואז התחננתי בפני החוקרים: "תראו את ידיי" ומשראו אותם גזרו לי את האזיקונים והביאו במקומם אזיקונים אחרים.

... שלום ואוסקר הלכו ונשארו איתי שני החוקרים האחרים אך הם לא חקרוני. הם סיפרו סיפורים ע"מ שאשאר ער. קיס [חוקר] סיפר לי על קשריו הטובים עם הערבים... [עד הבוקר] למרות שלא נחקרתי הם לא נתנו לי לישון.
... בבוקר... בעת חקירתי אבו שריף נתן לי סטירה חזק על הפנים וקיס לחץ על כתפיי בחוזקה.

... בעת החקירה הייתי כבול באזיקים ברגליים וגם בידיים כשזרועותיי היו מתוחות לאחור. החוקר שלום ישב מולי, הפריד בין רגליי, לחץ בחוזקה עליהם ושם את ידו על חזי ולחץ על גופי... הרגשתי כאבי תופת.

... אחר-הצהוריים חקר אותי חוקר בשם אודי. גם אודי חזר ועינה אותי באותה שיטה.
... בשעות הערב חקרו אותי ויליאם ושאקי עד שעה מאוחרת. הייתי עייף וניסיתי לישון ואז ויליאם הורה לי: "עכשיו תשב בצורת קמבז. מה, אתה לא יודע איך יושבים בקמבז? תכרע על בהונות רגליך." ידיי היו כבולות מאזיקים מקדימה והאזיקים שברגליים היו הדוקים וכשניסיתי לשנות תנוחה נענית בצעקות: "מה אתה לא גבר, תשב בקמבז כמו שצריך." זה נמשך כ-10 דקות.

יש לציין כי תוך כדי כריעתי הוא לחץ על רגליי וגם על כתפיי. אחר-כך הוא החזירני לכיסא וכשניסיתי לישון הוא הורה לי לעמוד. כעבור כמה דקות הודעתי לו שאין ברצוני לישון ואז החזירני לשבת על כיסא.

... הושבתי על הכיסא, בהיותי כבול באזיקים ברגליים ובידיים וכשזרועותיי היו מתוחות לאחור. שלום ישב מולי ומייסון לצדי. שלום הפריד בין רגליי ולחץ עליהם ברגליו בעצמה ובידו לחץ על חזי עד שגבי נמתח הצידה והיה באוויר. בטני רעדה מרוב הכאבים והרגשתי שייגרם לי שיתוק. כשניסיתי לשים את ידיי על הרצפה מייסון בעט בי. זה נמשך כ-10 דקות. נחקרתי כ-23 שעות ביממה, חקירה ממושכת ורצופה.

- מתוך תצהירה של מונא עובייד :

... אז התנפל עליי "מרטיין", תפס אותי בחולצה משני הצדדים והחל למשוך אותי קדימה ואחורה בכוח. הוא עשה זאת 5 - 6 פעמים, ומעוצמת הטלטול הייתי עפה לכיוון הקיר שנמצא מאחוריי, והראש שלי היה נדפק בקיר. הוא צעק עליי: "זונה, כלבה, אדפוק לך את הצורה, את מעונינת בחוקר אחד בשיחה אינטימית כדי שתתחילי לדבר...". החיילת שנכחה בחדר נבהלה מאוד ממה שראתה, והיא שמה את שתי ידיה על ראשה והסתירה אותו בין הרגליים. כתוצאה מכך נגרמו לי כאבים עזים בראש, סחרחורת, ועמדתי להתעלף. אז "מרטיין" אמר לחוקרים האחרים שהיו בחדר: "קחו אותה לבית-חולים כדי שלא תמות לנו כאן...".

- מתוך תצהירו של נסר עימד:

החקירה החלה מיד באופן נוקשה ע"י מספר חוקרים וזאת למשך שבוע שלם ללא שינה בכלל כאשר החוקרים היו מתעללים בי בכך שהיו מוציאים אותי מחדר החקירות לצינוק ע"מ שאנוח כביכול ואחרי כ-10 דקות בערך היו חוזרים ואומרים לי שנחתי מספיק ולוקחים אותי לחדר החקירות. במשך השבוע הראשון לא ישנתי בכלל. במהלך החקירה השוטרים נתנו לי סטירות על הפנים, הדקו את האזיקים על הידיים ועל הרגליים עד שידיי ורגליי היו נפוחות מאוד. לעתים היו החוקרים עולים ודורכים על האזיקים שעל רגליי והייתי מרגיש כאבי תופת. כמו כן, החוקרים... היו מושיבים אותי על כיסא כשגבי לא לכיוון משענת הכיסא ואחד מהם היה מושך אותי לאחור עד שהראש שלי הגיע לרצפה והרגשתי שהצוואר שלי עומד להישבר מרוב הכאבים. ... אותו חוקר [אבו מדחת] לעתים היה מניח את ידו סביב צווארי וחונק אותי בכוח ובעוצמה עד שהתקשיתי אפילו לשתות מים והרגשתי כאבים אימים. החקירה שלי נמשכת שעות מטורפות כשאני כבול באזיקים ויושב על כיסא מעץ. לעתים הייתי מרגיש אפיסת כוחות ונופל מהכיסא... בשבוע השני אני זוכר שישנתי פעם אחת למשך מספר שעות וזהו. ... ביום הראשון בפתח-תקווה הגיע החוקר אבו מדחת, הדליק מנורה חזקה מאוד (פרוגיקטור) והצמיד אותה לפנים שלי למשך כל הלילה. המנורה נמצאת על מתקן שהחזיק אותה בגובה הפנים שלי כשאני עומד על הרגליים גם לאורך הלילה. כתוצאה מכך הרגשתי שהפנים שלי נשרפות, העיניים כואבות מאוד, העור מתקלף. סבלתי בצורה נוראית. ... החוקרים איימו כי יחסלו את אבי מסעוד עימד ואכן כעבור שבועיים ממעצרי באו ואמרו לי כי יחסלו אותו והם מאיימים כי יחסלו את כל בני משפחתי.

פצצות מתקתקות?

ב-20.6.2001, הגישה ח"כ זהבה גלאון, לבקשת הוועד, שאילתא לשר המשפטים ובה ביקשה לדעת האם הועברו ליועץ המשפטי לממשלה, מאז פסיקת בג"צ, מקרים בהם היה חשד כי חוקרי השב"כ פעלו מעבר לסמכויותיהם, ואלה טענו כי עמדה להם "הגנת הצורך". במלים אחרות, השאלה היתה האם חוקרי השב"כ טענו כי עמדו בפני מקרים של "פצצה מתקתקת", שבעניינם קבע בג"צ כזכור כי ניתן להתיר בדיעבד אמצעי חקירה "פיזיים" (כלומר עינויים).

תשובתו של שר המשפטים, מאיר שטרית, שנמסרה לפרוטוקול הכנסת ב-11.7.2001, היתה:

עד כה לא הובאו לאישור היועץ המשפטי לממשלה תיקי חקירה בהם נטענה טענת "הגנת הצורך".²²

במלים אחרות, במשך כמעט שנתיים, ובתוכן תשעת החודשים הראשונים של אינתיפאדת אל-אקצא, סבר השב"כ כי כל פעולותיו הן בגדר "חקירה סבירה" על-פי פסיקת בג"צ, וכי חוקריו לא מצאו עצמם במצב של "פצצה מתקתקת" המאפשר להם לחרוג מחקירה כזו.

²² שאילתה מסי' 2299, ישיבה רכ"ב – 11.7.2001, ע' 30. תשובה דומה נמסרה במכתבי לשכת היועץ המשפטי לממשלה לחנה פרידמן, מנכ"ל הוועד, ב-24.6.2001 וב-23.7.2001.

לנוכח אמצעי העינויים וההתעללויות החריפים בהם נקטו חוקרי השב"כ בחלק מהמקרים המובאים כאן מחד גיסא, והעדרם המוחלט של טענות של "פצצה מתקתקת" משולחנו של היועץ המשפטי לממשלה מאידך גיסא, אין זה ברור כלל כיצד מיישבים, הן בשב"כ והן במשרד המשפטים, את השימוש באמצעים אלה עם דרישות "החקירה הסבירה" של בג"צ.

מה שברור הוא כי מעטפת ההגנה הבלתי-מותנית שמספקת הפרקליטות לחוקרי השב"כ פועלת היטב.

- מתוך מכתבה לפרקליטות המדינה של עו"ד לאה צמל (שנחתם בידי ג'יהאד שומאן):

... עם מעצרו לא הודע לו כי יש לו זכויות כלשהן. כאשר שאל את חוקריו מהן זכויותיו אמרו לו כי אין לו כל זכויות שהן, וכי בישראל כל נחקר מחויב להודות בכל העבירות. ... הוא דרש להיפגש עם עו"ד ולהיפגש עם הקונסול [הבריטי]. בא אדם ואמר 'אני הקונסול', ואחר-כך בא אדם ואמר 'אני עורך-הדין', אולם העצור משוכנע שאלה חוקרים מתחזים.

... הוא הוכה פיזית על ידי חוקריו. בין השאר בעטו בו, סטרן בכוח רב על פניו פעמים רבות, עד כדי כך שאפו נחבל, וירד לו דם מאפו. מאז תחילת החקירה אפו סתום והוא חש קשיי נשימה.

מאז תחילת חקירתו הושם שעות ארוכות ביותר על כיסא קטנטן, כאשר רגליו מוכנסות ולחוצות מאחורי רגלי הכיסא. הוא היה קשור, כשגבו לצד גב הכיסא (הכיסא מונח בצד כביכול). חוקריו חייבו אותו להתכופף אחורנית כאשר כל גופו לחוץ ושריריו כואבים עד קצה גבול היכולת. אילצו אותו להישאר במצב מכאיב זה, ולא נתנו לו להתרומם. לאחר מאמצים מתמשכים להישאר ישוב היה נופל על הרצפה. החוקר היה תופס בחזהו ומרים אותו לאותה תנוחה כואבת. הוא אולץ לעשות כן מספר ימים זה אחר זה, ופעמים רבות שנראו לו כימים שלמים... גבו כאב מאוד כתוצאה ממעשים אלה, והוא הרגיש שגבו נשבר.

... משך ימים רצופים לא ניתן לו לישון. לכל הפחות הוא זוכר 3 יממות רצופות בהן היה עייף וייגע עד מוות. כל אימת שגילה סימני עייפות היה סוהר לוקח אותו בכוח למקלחת ושוף עליו מים קרים והוא היה נאלץ לשבת שעות ארוכות בקור עז כשכולו רטוב.

... החקירה לוותה באיומים והשפלות מכל הסוגים. בראש וראשונה איומים מיניים כגון כי ייאנס, כי יאנסו את אמו. כמו כן איימו עליו במכות חשמל וכי יחתכו לו את העצבים. השתמשו שימוש נרחב בקללות כנגד משפחתו ואמו. [ההדגשה במקור]

מתוך תצהירו של שומאן:

...המכונה קולונל ניר אמר לי: תודיע לעו"ד צמל שלך שאנחנו רוצים להתחיל לענות אותך מחדש.

מיד קשרו אותי לכיסא קטן. שני שוטרים [ייתכן שהכוונה לחוקרים - הוועד] ישבו משני הצדדים והתחילו לדחוף אותי ביניהם שמאלה וימינה, לטלטל את הכיסא הקטן שאני קשור בו ולתת מכות באזור התומך בגב שבכיסא.

...החוקרים מאיימים עלי כל הזמן ועל בני משפחתי, ואיימו שיאנסו את אמי עד מוות. [הם] אמרו שיש להם דרך להגיע אליה.

כמו כן החוקרים מפעילים טייפ כל הזמן ומשמיעים את הקולות שבטייפ בקול רם מאוד, וכמו כן מוחאים כפיים בצורה חזקה ליד האוזניים, מלווים בצעקות וצורחים לי באוזניים. הדבר המתואר לעיל נמשך כ-3 או 4 שעות בערך. הם מפסיקים, שואלים אותי שאלה ואחר-כך חוזרים על המעשים ל-3-4 שעות נוספות וכן הלאה...

ג. זירות העינויים וההתעללויות (2): הצינוק

הצינוקות נמצאים מחוץ לאגפי החקירות של השב"כ, כלומר באחריותם הנומינלית של המשטרה או השב"כ. לכאורה נחים אפוא הנחקרים בצינוקות, הרחק מנחת זרועם של חוקרי השב"כ.

אולם מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עולה כי השב"כ שולט ללא מיצרים בכל הטיפול בעצירים הפלסטינים, גם כאשר הם בצינוק. השוטרים והסוהרים מונחים, ככל הנראה, על-ידי סוכני השב"כ, באשר למידה בה יותר לנחקר לישון, באשר לאורך ההפסקות לצורך אכילה,

באשר לטמפרטורות שישררו בצינוק (בחלק מהמקרים השב"כ מקיים, ככל הנראה שליטה ממוחשבת על נושא זה) ואפילו באשר לזמני המקלחת והחלפת הבגדים. כל אחד מההיבטים שהוזכרו כאן מנוצל על מנת להגביר את סיבלם של הנחקרים הפלסטינים. להלן השיטות כפי שעלו בתחקיר:

- מניעת שינה
- חשיפה לחום ולקור קיצוניים
- חשיפה מתמדת לאור מלאכותי
- החזקה בתנאים תת-אנושיים.

נקדים ונעיר כי השימוש בביטוי "שיטות" לאוכל קלוקל או לתא ובו שירותים מסריחים נראה על פניו תמוה. ההסבר לכך הוא כי הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, כמו גם ארגונים וגופים רבים אחרים, ובהם בתי-משפט, מתריעים זה שנים רבות על התנאים המחרידים בהם מוחזקים עצירים פלסטינים. כיוון שישראל אינה מדינה ענייה, לא ניתן לראות בהזנחה הנמשכת של נושא זה אלא מעשה מכוון. לוועד נמסר אמנם על-ידי עו"ד טליה ששון, מנהלת המחלקה לתפקידים מיוחדים בפרקליטות המדינה, כי "לאחרונה נעשה מאמץ רב לשיפור תנאי המעצר של עצירים הנחקרים על ידי השב"כ"²³ אך המציאות מלמדת כי תוצאותיו של מאמץ זה, במידה שנעשה, מאכזבות ביותר.

המשפט הבינלאומי

הכלים המשפטיים השונים שפיתחה הקהילה הבינלאומית, הן אלה הנוגעים לזכויות האדם בכלל והן אלה הנוגעים במיוחד למצבי מלחמה וכיבוש, כוללים רשימות מפורטות של הוראות בדבר תנאים מינימליים שהגורמים העוצרים חייבים להבטיח לכל עציר ועצירה. בין אלה ניתן למנות טיפול רפואי נאות, ניקיון והגיינה, אוורור, מזון באיכות טובה, תנאים נוחים למנוחה ושינה, ביגוד, טיול יומי, הפרדה בין עצירים לשפוטים, בין קטינים לבגירים ובין נשים לגברים, אפשרות לביקור קרובים, אפשרות לקיים מנהגי דת, אפשרות לקבל חומרי קריאה – והרשימה עוד ארוכה.

בין היתר יש לציין כי על-פי אמנת ג'נווה הרביעית, "מוגנים" [כלומר תושבי שטחים כבושים] המואשמים בעבירות ייעצרו במדינה הכבושה, ואם יורשעו ירצו את תקופת המאסר בה" (סעיף 76). העברת פלסטינים תושבי השטחים למעצר, חקירה ומאסר בתוך תחומי ישראל מנוגדת אפוא למשפט ההומניטרי הבינלאומי, אך שלטונות ישראל מתעלמים מאיסור זה, בתמיכת בג"צ. התוצאה היא פגיעה קשה בזכויותיהם הבסיסיות של עצירים ואסירים פלסטינים: עורכי-דין תושבי השטחים אינם יכולים, או מתקשים ביותר, לבוא למקום המעצר או המאסר של לקוחותיהם ולהגן על זכויותיהם, וגם על בני משפחה קשה ביותר להגיע לבקר את קרוביהם.

1. מניעת שינה:

למעשה כל האמצעים שהוזכרו לעיל "תורמים" במידה זו או אחרת להפריע לשנתם של הנחקרים. בנוסף לכך, השוטרים מונעים שינה מהנחקרים באופן פעיל, בדרך של דפיקות חזקות על דלת הצינוק, צעקות רמות, או הערת הנחקר בכדי להציע לו, כביכול, מזון, מקלחת או סיגריות.

2. חשיפה לחום ולקור קיצוניים

בצינוקות בהם מוחזקים נחקרים פלסטינים אין אוורור טבעי. אוויר מוזרם לתוך התא באמצעות "וונטות" המהוות חלק ממערכת מיזוג אוויר מרכזית.²⁴ סוכני השב"כ מנצלים מצב זה. ככל הנראה הם – ולא השוטרים או הסוהרים – שולטים במערכת המיזוג, ומשתמשים בה על מנת להזרים לצינוקות, כאשר הם מוצאים לנכון, אוויר לוהט או מקפיא.

²³ במכתב למנכ"ל הוועד, חנה פרידמן, 26.6.2000, פיסקה 3.

²⁴ ר' מכתבה הנ"ל של עו"ד ששון, פיסקה 3.

3. חשיפה מתמדת לאור מלאכותי

בצינוקות בהם מוחזקים הנחקרים הפלסטינים דולק האור ביום ובלילה. בשני מקרים הצהירו נחקרים גם על הפעלת נורות אדומות, הגורמות הפרעות לראייה וכאבי ראש.

גם לרופאים אסור להתערב

מתוך תצהירו של כאמל עובייד :

בערב שוטרים הוציאו אותי לרופא... הרופא שאל איזה תרופות אני לוקח ואמרתי לו. הוא ראה שידי נפוחות, אבל כשהתלוננתי הוא אמר: לא, לא, זה פרוצדורה של חקירה, אנחנו לא יכולים להתערב.

4. החזקה בתנאים תת-אנושיים

לנחקרים לא ניתן להתקלח במשך ימים ארוכים, והם נאלצים להישאר בבגדים בהם נעצרו למשך תקופות ארוכות אף יותר. הם מוחזקים בתא ובו שירותים בצורת חור ברצפה, ללא הפרדה של ממש משאר הצינוק, ובצינוק מלוכלך ומסריח כזה הם ישנים ואף אוכלים. האוכל גרוע ביותר, כמו גם צורת הגשתו. באחת – אין הנחקרים הפלסטינים מוחזקים במקומות הראויים למגורי אדם, ואין מתייחסים אליהם ביחס שבני אדם ראויים לו.

דוגמאות

- מתוך תצהירו של מוחמד אבו דאהר :

בסביבות השעה 8:00... [כלומר לאחר כ-48 שעות ללא שינה – הוועד] הודיעוני לראשונה שיש ביכולתי לישון כשעה ואז הוחזרתי לצינוק. גם בשעה הזו שהייתי צריך לישון לא התאפשר לי לישון מאחר והסוהר הרבה לדפוק בדלת, לצורך ספירה וגם שאלני אם אני רוצה סיגריה.

... הצינוק שהוחזקתי בו היה בגודל כ-2X2.5 מטר, הקירות בצבע כהה ומחוספסים, דבר שלא איפשר להישען עליהם, ללא חלון, 2 אורות בצבע אדום דלוקים כל הזמן, ללא כיבוי, חור ברצפה שימש כשירותים, וברז. המזרון והשמיכה היו מלוכלכים ומסריחים. האוכל ברמה ירודה ולא טרי. חלק מהסוהרים התייחסו אלי בצורה בלתי אנושית.

- מתוך עדותו של וליד אבו ח'דיר :

בשעה 3:30 בבוקר בערך הועברתי לצינוק. את הזמן ידעתי מהשעון שהיה על הטלפון בחדר החקירה.

קרוב לשעה 4:00 בא שוטר, דפק בדלת ושאל: אתה רוצה אש? אמרתי לו: אין לי סיגרית, אני לא רוצה כלום, תעזוב אותי ותיתן לי לישון. ישנתי עד 7:00 בבוקר, כששוטר העיר אותי. הוא שאל אם אני רוצה מקלחת. לא עניתי. בשעה 7:30 בערך בא שוטר, פתח את הדלת ודחף ברגלו מגש עם אוכל. לא אכלתי. ... בשעה 12:00 לקחו אותי [מחדר החקירה] לצינוק לאכול. ניסיתי לישון במקום לאכול אך השוטרים לא נתנו לי.

... בערך ב-1:00 לקחו אותי לתא אחר מהרגיל. התא היה קטן, אולי 1.20X1 מטר. התא היה מלוכלך ומסריח ביותר. ישנתי על מזרון רטוב.

- מתוך תצהירו של עבד אל-רחמן אל-אחמר :

אני עצור בחקירת שב"כ זה שלושה שבועות. לא קיבלתי החלפת בגדים מאז יום מעצרי.

- מתוך תצהירו של שאדי ג'אנס :

באשקלון הוחזקתי בתא מעצר "30". תא זה, שטחו 2X2 מטר מרובע, וקירותיו אינם מסוידים. בתא זה נכנס אוויר קר מאוד (אוויר מזגן) מכיוון התקרה. אוויר קר זה גורם לקור בלתי נסבל ומופעל במשך 24 שעות ביממה, בלי כל הפסקה. ... בנוסף, בתקרת התא נמצאות שתי מנורות אדומות אשר מופעלות 24 שעות ביממה, ואשר מקרינות אור בצבע אדום. הדבר גורם לי טשטוש בראייה וכאבי ראש עזים וממושכים. ... בהיותי מוחזק בתא המעצר אני ישן על מזרן שעוביו 5 ס"מ על הרצפה בלי מיטה... יצוין כי תנאי ההיגיינה בתא הם ירודים ביותר.

ידו הארוכה של השב"כ – גם מחוץ לאגפי החקירות

וליד אבו ח'דיר עבד עד שנעצר כמטפל בבית אבות במעלה אדומים. לאחר חקירתו הוא שוחרר בלא שיינקטו נגדו כל אמצעים משפטיים, כלומר כאדם חף מפשע לכל דבר. חרף זאת החליט השב"כ להטיל עליו עונש. להלן קטע מעדותו:

לפני שהשתחררתי בא אחד בשם קפטן ג'יימס. הוא שאל אותי כל מיני שאלות ובסופו של דבר לקח ממני את מספר הטלפון של העבודה ואמר לי: תשכח מלחזור לעבודה. כשחזרתי למקום עבודתי אף אחד לא דיבר אתי. נתנו לי הודעה מוקדמת על פיטורין, ואף אחד לא הסביר לי למה פוטרתי.

מונא עובייד, בעלת תואר שני בחינוך, משמשת כמנהלת חטיבה צעירה בבית-ספר בכפר-ברא בתצהירה מסרה, בין היתר:

במהלך החקירות הרבות היו החוקרים חוזרים על אותה הבטחה: "את לעולם לא תחזרי לבית-הספר... אנחנו נדאג שמשרד החינוך יעיף אותך...". ואכן, ביום שבו הייתי אמורה לשוב לבית-הספר בו אני מלמדת ומשמשת כמנהלת חטיבה צעירה, הוזמנתי לשימוע במשרד החינוך. הגעתי למשרד החינוך מלווה בעורכי-הדין שלי. השימוע נערך ע"י מנכ"לית משרד החינוך, גב' תירוש. המנכ"לית אמרה לי כי החליטה להשעות אותי מתפקידי על-סמך מסמך שקיבלה מהמשטרה וכוחות הבטחון. היא סירבה לחשוף אותי בפנינו. ביום 10/9/01 קיבלתי מכתב שמבשר לי כי הושעתי מתפקידי, ונאסר עלי להיכנס לבתי-הספר. ההשעה היא ל-14 ימים, אך נאמר לי כי הכוונה להשעות אותי למשך 6 חודשים "עד שתסתיים החקירה" כפי שנטען.

- מתוך עדותו של עדנאן אל-חג'אר:

האוכל מפחיד ממש. כבשים לא היו אוכלות אותו. ביצה מגעילה צפה במשהו שהוא אולי סלט. איבדתי 12 קילו במהלך המעצר.

- מתוך עדותו של חסן ח'אטר:

הצינוק היה בגודל של 1.5X2.5 מ"ר לערך, ללא חלון וללא אוורור. לא ידעתי מתי יום ומתי לילה. כשירותים שימש חור ברצפה שהיה מסריח עד כדי כך שריחו לא אפשר לי לישון. בצינוק היה מזרון ושמירה מטונפת שלא ניתן היה להתכסות בה חרף הקור העז. בשלושת הימים הראשונים לא נתנו לי להתקלח ולא ניתנו לי בגדים להחלפה. נותרתי בחליפה שלי, ללא בגדים תחתונים במשך ימים אלו. אלו היו הימים הגרועים בחיי. תנאי הצינוק גרמו לי לאלרגיה בעור המגרד מאוד, ועד היום אני סובל מכך.

... בין השאר הייתי במשך 12 יום בצינוק מס' 11 שהתנאים בו היו גרועים ביותר. גודלו 2X2 מטר, מלא בצואה ובג'וקים, ללא כל אוורור ושהו בו 6 עצורים שחלקם ישנו על מזרונים ואחרים על הרצפה. השירותים היו מאחורי קיר בגובה ורוחב של חצי מטר, כך שמי שישב על האסלה נחשף לעיני כל האחרים.

- מתוך תצהירו של כאמל עובייד:

ביומיים הראשונים שאלו אותי: אתה מבסוט בחדר? אמרתי כן. אבל זו היתה טעות. אז אבו מוסא אמר: קח אותו לחדר 9. חדר 9 זה צינוק, מטר וחצי על שני מטר – או הראש שלך בשירותים (חור ברצפה) או הרגליים שלך בשירותים. היה מלוכלך שם. התקרה מאוד נמוכה – אולי מטר וחצי. אי אפשר לעמוד או להסתובב, ואי אפשר להתחמק מהוונטה. הוונטה הוציאה אוויר אולי של 45 מעלות.

שבועיים לא החלפתי בגדים. אמרו: המשפחה לא מתעניינת בך, לא שלחה בגדים. בפעם הראשונה שהחלפתי בגדים... בא קצין משטרה עם שלושה תיקים גדולים עם בגדים. אמרתי: פתאום המשפחה נזכרה?

כשהתלוננתי לסוהרים על הוונטה והאור, קצין המשטרה אמר לי: אין טעם להתלונן, זה לא בשליטה שלנו, הכול ממוחשב מאצלם. יום אחד אתה משתגע מחוס, ולמחרת הופכים לך את זה, מעבירים אותך לחדר 8 ששם האוויר קפוא.

... אחרי דיון בבית-המשפט המחוזי נתנו לי חדר שנקרא VIP – חדר עם חצר (אם כי לא נתנו לי לצאת). חדר נקי, מצוחצח, שירותים, מקלחת - אבל כל הלילה יש רעש נוראי של מסוק ממריא ונוחת, ממריא ונוחת. זו הקלטה. הייתי שם שלושה או ארבעה לילות. דיברתי על כך עם החוקר והוא אמר: זה תקלה במזגן.

מתוך תצהירה של מונא עובייד:

אח"כ לקחו אותי לחדר בגודל 2.5 X 3 מ' שנמצא בקומת חדרי החקירות. אמרו לי שזה נקרא VIP... במשך כל הלילה דפקו בדלת, כך שלא יכולתי לישון בכלל. היו בחדר קולות של רעשים בעוצמה רבה. למחרת שאלתי את "סטיב" לגבי הרעשים הללו, והוא אמר: "המטוסים שלנו עסוקים בדברים יותר חשובים מאשר לנחות בחדרים שלכם". פניתי לחוקר נוסף לגבי הרעשים שיש בחדר, וזה השיב לי: "זה רעש של מנועי המזגנים". אח"כ התלוננתי בפני אחד הסוהרים על הרעש, אך הוא צחק בפניי, ולא ענה לי. יצויין, כי בחדר זה האור היה דלוק כל הזמן, גם בלילות.

בשלושת הימים האחרונים לפני ששוחררתי החזיקו אותי... בתוך תא קטן מאוד בגודל 1 X 1 מ' עם פתח שירותים ברצפה... החדר היה צר מאוד, מסריח, גיוקים יצאו מתוך פתח השירותים, והיה קשה מאוד לנשום. בתקרה של החדר היו 3 פתחים קטנים מאוד שהוציאו אוויר חם.

- מתוך תצהירו של שאדי אל-עיסאווי:

שהייתי 7 לילות בתא ההפרדה, ובמהלכם לא התאפשר לי לישון כהלכה משום שהם היו דופקים בדלת שלי וצועקים קללות ודברים מעליבים כל הלילה.

- מתוך תצהירו של דאוד שויש:

20 יום לא החלפתי בגדים, כ-10 ימים לא נתנו לי להתקלח. הם הפעילו מזגן קר וחם לסירוגין, כל 4 שעות החליפו מחום לקור. ... הצינוק היה כ-2 מטר מרובע. אין בו ברז מים לשתיה. נתנו לי מיכל מים לשתיה ולרחצה. בצינוק לא היה חלון. היה בו וונטה לאיוורור שהרעיש מאד ולא איפשר שינה נוחה. האור היה דלוק 24 שעות ללא הפסקה. בצינוק היו שירותים עם קיר הפרדה של 1 מ'. היה ריח נורא של רטיבות. האוכל היה בלתי אכיל, קר, מלוכלך ומעורבב ביחד.

- מתוך תצהירו של כמאל עוואד:

כעבור שלושת הימים הראשונים הועברתי לצינוק אחר אשר היה בגודל כ-2.5X2.5 מ'. היו בו שירותים עם קיר הפרדה בגובה של 1 מ'. ...הועברתי מספר רב של פעמים לצינוק שונה. בכל המקומות לא היה אוורור, לא היה חלון, האור דלק 24 שעות ביממה, היה ריח של רטיבות, קירות מחוספסים כך שלא ניתן להשען עליהם. האוכל בלתי אכיל, לא בכמות מספקת לאדם, אורז לא מבושל. הסוהרים

לא נענו לבקשתי לקבלת טיפול רפואי בעת שנוקקתי לו. רק כעבור 49 יום נתנו לי מברשת שיניים.

3. סיכום ומסקנות

עבור השב"כ והפוליטיקאים הממונים עליו, פסיקת בג"צ יכולה היתה לשמש קו פרשת מים. תגובתם לפסיקה צריכה היתה להיות כתגובתם של בעלי מטעים לאחר שנאסר עליהם להשתמש בעבדים, או של שופטים לאחר שהמחוקק אסר עליהם לגזור עונשים של הלקאה, רגימה למוות או תלייה: לקבל את העובדה שאמצעי עינויים והתעללות אינם עומדים עוד לרשותם, ולמצוא דרכים אנושיות להשיג את מטרתם. שירותי בטחון במדינות דמוקרטיות רבות, ובהן כאלה המתמודדות עם טרור אכזרי, השכילו לבצע את השינוי הזה לפני עשרות שנים, בלי שתיפגע יכולתם להלחם בפשע לסוגיו, ובכלל זה בטרור רצחני.

אלא שהשב"כ והממונים עליו לא הצליחו להשתחרר מהקונצפציה המנחה אותם זה עשרות שנים – שהדרך היעילה ביותר להוציא הודאות או מידע מנחקר היא באמצעות גרימת סבל נפשי ופיזי, התשה והשפלה.

למרבה הצער פסיקת בג"צ, הגם שהייתה צעד חשוב בכיוון הנכון, לא השכילה להשליך אחת ולתמיד את העינויים והתעללויות בישראל למקום היחיד הראוי להם – פח האשפה של ההיסטוריה. בג"צ השאיר על כנה את התפישה המשפטית, והמוסרית – לפיה חוקר רשאי לשקול, ולו גם במקרים קיצוניים, עינויים כאופציה לגיטימית. שופטי בג"צ לא השכילו ליישם בחוק הישראלי את עמדת המשפט הבינלאומי לפיה עינויים והתעללויות הם רע מוחלט, כמוהו כעבדות, השמדת עם או שימוש באמצעי-לחימה אכזריים – שאין להתירם ולהצדיקם בשום מצב שהוא.

בג"צ גם סיפק לשב"כ פרצות מעשיות יותר – מניעת שינה וכבילה ממושכת - דרכן הוא ממשיך ליישם את אותה קונצפציה אלימה. התוצאה היא כי חומת ההגנה שהקים בג"צ במטרה להגן על זכויותיהם הבסיסיות של נחקרים פלסטינים לא הוכיחה עצמה כיעילה במידה מספקת.

מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל במלאות שנתיים לפסיקת בג"צ עולים הממצאים הבאים:

1. הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מעריך, על סמך המידע שהצטבר ברשותו, כי מדי חודש עשרות פלסטינים הנחקרים בידי השב"כ נחשפים, במידה זו או אחרת, לשיטות של עינויים והתעללות. אלה כוללות את מעטפת הבידוד והניתוק מהעולם החיצון, ומגוון שיטות המופעלות הן בחדרי החקירה והן בצינוקות.

2. ההתעללות בעצירים פלסטינים מתחילה בשלילת זכותם למגע עם העולם החיצון – ובעיקר עם עורכי-דינם ועם בני משפחותיהם – לתקופה של ימים ושבועות.

3. שיטות העינויים וההתעללות הננקטות בחדרי החקירה כוללות:

א. שיטות שגרתיות:

- מניעת שינה
- כבילה לכיסא בתנוחות מכאיבות
- מכות, סטריות ובעיטות
- איומים, קללות והשפלות.

ב. שיטות מיוחדות:

- כיפוף הגוף בתנוחות מכאיבות ביותר
- הידוק מכוון של האזיקים
- דריכה על האזיקים
- לחץ על חלקים שונים בגוף

- טלטול גופו של הנחקר בצורות שונות
- אילוץ הנחקר לכרוע ("קמבז")
- חניקה
- שיטות אחרות של אלימות והשפלה (תלישת שיער, יריקות ועוד).

4. שיטות העינויים וההתעללויות הנקטות בצינוק כוללות:

- מניעת שינה
- חשיפה לחום ולקור קיצוניים
- חשיפה מתמדת לאור מלאכותי
- החזקה בתנאים תת-אנושיים.

5. חוקרי השב"כ מוגנים בפני כל ביקורת חיצונית, ומהאפשרות של חקירה פלילית והעמדה לדין, באמצעות מעטפת החשאיות והבידוד סביב מתקני החקירה של השב"כ. תלונות של נחקרים נבדקות בידי סוכן שב"כ (מבת"ן) המתחקר, בשליחות פרקליטות המדינה, הן את עמיתיו החוקרים והן את העציר. רבים מהעצירים שהתלוננו על עינויים והתעללות מצד סוכני שב"כ אינם משתפים פעולה, מטבע הדברים, עם אותו סוכן שב"כ, שמנהל חקירה מבלי ליידע את בא כוחו של העציר או את עורכי-הדין של הוועד וללא נוכחותם. המבת"ן נוטה בכל מקרה, מטבע הדברים, להעדיף את גירסת עמיתיו. כתוצאה לא הועמד לדין פלילי אף חוקר שב"כ מאז הועברו, ב-1994, חקירותיהן של תלונות נגד השב"כ לפרקליטות.

התמונה המצטיירת מדו"ח זה קשה ומאכזבת, במיוחד לנוכח הצפיות שעוררה פסיקת בג"צ. נראה כי חרף החיוב הרב שבפסיקה זו, נכון לוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, ולארגונים וגופים אחרים העוסקים בהגנה על זכויות עצירים בישראל, מאבק קשה וממושך.

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מודאג מכך שבלהט המאבק במעשי טרור, שהם לכשעצמם ראויים לכל גינוי, ישראל מאמצת בעצמה שיטות מגוננות ובלתי-חוקיות בעליל. שנים ארוכות של הפעלת עינויים והתעללות בקנה מידה רחב כלפי עצירים פלסטינים לא הביאו לישראל שקט ושלוה – נהפוך הוא. הגיע הזמן לנסות את הדרך האחרת, דרך כיבודן של זכויות האדם בכלל וזכויות העצירים הנחקרים בפרט.

מסקנה זו עומדת גם לאחר התקפות הטרור הנפשעות בארצות-הברית ב-11 בספטמבר 2001. גיוס האכזריות למלחמה באכזרים, או שימוש בטרור למלחמה בטרוריסטים – אם בדרך של עינויים, ואם בדרכים כגון תקיפת אזרחים ותשתית אזרחית או ענישה קולקטיבית, אינם רק בלתי-חוקיים ובלתי-יעילים, אלא גם מהווים ניצחון למוסר הטרוריסטי ולדרך הטרור.

המלצות

המלצתו העקרונית של הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל לשלטונות בישראל היא אחת: ליישם במלואן את הוראות המשפט הבינלאומי הנוגעות ליחס לעצירים ואסירים.

להלן הצעדים העיקריים המתחייבים מהוראות אלה:

1. חקיקה:

- לאסור בחוק עינויים, כהגדרתם באמנת האו"ם נגד עינויים, באיסור מוחלט. כל העובר, או מורה לעבור, על איסור זה ייענש באופן ההולם את חומרת המעשה;
- לאסור בחוק כל יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל, באיסור מוחלט. כל העובר, או מורה לעבור, על איסור זה ייענש באופן ההולם את חומרת המעשה;
- להבהיר בחקיקה כי הגנות מסוג "צורך" או "צידוק" לא יחולו על מענים ומתעללים;

- לקבוע בחוק כי לכל עציר ועצירה, ללא יוצאים מן הכלל, יובהרו זכויותיהם מיד עם מעצרם, ובכלל זה זכות השתיקה, וזכותם לייצוג משפטי הולם;
- לקבוע בחוק כי כל עציר ועצירה, ללא יוצאים מן הכלל, יובאו בפני שופט/ת במהירות האפשרית, ולכל המאוחר בתוך 48 שעות;
- לקבוע בחוק כי כל עציר ועצירה, ללא יוצאים מן הכלל, יוכלו להיפגש עם עורכי-דינם מיד עם מעצרם, ולכל המאוחר בתוך 48 שעות;
- לעגן בחוק את החובה להקליט כל חקירה וחקירה שמנהלים סוכני השב"כ. הקלטות יעמדו לרשות עורכי-דינם של הנחקרים המתלוננים על עינויים והתעללויות;
- לעגן בחוק מערכת של בדיקות, ובכלל זה בדיקות פתע, של הנעשה במתקני המעצר והחקירה, שייערכו בידי ועדה מטעם הכנסת עצמה, גופים ממשלתיים וארגונים בלתי-ממשלתיים;
- לעגן בחוק הבטחת תנאים אנושיים מינימליים בכל מתקני המעצר והחקירה.

2. פעולות הממשלה:

- לנקוט בהליכים המשפטיים הדרושים על-מנת ולפתוח את המדינה בפני ועדות האו"ם ומומחיו, כך שניתן יהיה להפנות תלונות של יחידים לוועדות אלה, וללמוד מניסיון;
- כצעד מיידי – להזמין את המדווח המיוחד של האו"ם בנושא העינויים לבקר במדינה, לפתוח בפניו את כל מתקני המעצר והחקירה, ולאפשר לו לדבר בחופשיות עם כל עציר שעמו יחפוץ לדבר;
- להורות לשב"כ לחדול מיד מלהפעיל את כל אמצעי העינויים וההתעללות שהוזכרו כאן, ולעבוד מכאן ואילך רק בשיטות של "חקירה סבירה" כפי שאלה הוגדרו בפסיקת בג"צ, אך בלי הזדקקות למניעת שינה או לכבילה בחדר החקירה;
- לדאוג לכך כי חוקרי השב"כ יעברו הסבה מוחלטת משיטות חקירה אלימות ומשפילות לשיטות חקירה אנושיות. ההסבה חייבת לכלול הדרכה מקיפה בנושא זכויות האדם בכלל, וזכויות עצירים בפרט. רק אותם חוקרים שיפנימו באמת את הגישה האנושית לחקירה יוכל להישאר בתפקידם;
- לבטל את תפקיד הממונה על בדיקת תלונות נחקרים בשב"כ (המבת"ן), ולהחליפו בגורם עצמאי שאינו קשור לשב"כ בשום צורה. גורם זה יהיה חלק ממערכת ביקורת עצמאית, יעילה ובעלת סמכויות בדיקה, כולל בדיקות-פתע, בכל מתקני החקירה ובכל עת שיראו זאת לנכון;
- להקצות בדחיפות תקציבים לשיפור התנאים במתקני הכליאה בכלל, ובמתקני המעצר בפרט;
- להקצות בדחיפות משאבים לצורך התקנת מערכות הקלטה (אודיו ווידאו) בכל חדרי החקירה.

נספח א': פרטי הנחקרים המצוטטים בדו"ח

מוחמד אבו דאהר, בן 27, תושב מחנה הפליטים ח'אן יונס. נעצר ב-20.4.2001 באזור קלקיליה ונחקר בידי סוכני השב"כ במקום בלתי ידוע ובמתקן החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי בפתח-תקווה ובכלא השקמה באשקלון. תצהירו נגבה ב-31.5.2001 בכלא השקמה בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

וליך אבו ח'דיר, בן 32, תושבת שכונת שועפאט במזרח-ירושלים. נעצר ב-21.2.2001 בביתו ונחקר במתקן החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי במגרש-הרוסים. תצהירו נגבה ב-30.5.2001 בביתו של אבו ח'דיר בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל. פרטים נוספים נמסרו בעדות שגבו ב-30.5.2001 בביתו של אבו ח'דיר יובל גינבר ועו"ד חנאן ח'טיב.

עביר אבו ח'דיר, בת 32, תושבת שכונת שועפאט במזרח-ירושלים. נעצרה ב-21.2.2001 בביתה ונחקרה במתקן החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי במגרש-הרוסים. תצהירה נגבה ב-28.3.2001 בביתה בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל. פרטים נוספים נמסרו בעדות שגבו ב-30.5.2001 בביתה של אבו ח'דיר יובל גינבר ועו"ד חנאן ח'טיב.

עבד אל-רחמן אל-אחמר, בן 33, תושב מחנה-הפליטים דהיישה שבבית-לחם. נעצר ב-24.5.2001 בירושלים ונחקר במתקן החקירה של השב"כ במתקן המעצר המשטרתי במגרש הרוסים. תצהירו נגבה ב-10.6.2001 במגרש הרוסים בידי עו"ד אלגרה פצ'קו.

שאדי מוחמד ג'אנס, בן 22, תושב חברון. נעצר ב-5.4.2001 ונחקר במתקני החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי במגרש-הרוסים ובכלא השקמה באשקלון. תצהירו נגבה ב-30.4.2001 בבית-המעצר במגרש הרוסים בידי עו"ד לביב חביב מאל-קאנון.

חסן עלי מוסטפא חאט'ר, בן 36, תושב ברוקין-סלפית. נעצר ב-23.4.2001 בגשר אלנבי ונחקר במתקן החקירה של השב"כ בפתח-תקווה. עדותו נגבתה טלפונית ב-3.6.2001 בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

נידאל חיג'אזי, בן 21, תושב ואדי ג'וז במזרח ירושלים. נעצר ב-15.12.2000 בעיר העתיקה והועבר לבית-המעצר המשטרתי ולמתקן החקירה של השב"כ מגרש הרוסים בירושלים. תצהירו נגבה ב-29.4.2001 בידי עו"ד מוסא שכארנה מארגון אל-קאנון, במשרדי הארגון במזרח ירושלים.

ת'אבת עאסי, בן 23, תושב בית לקייה שבנפת רמאללה. נעצר ב-14.10.2000 בביתו והועבר לבית-המעצר המשטרתי ולמתקן החקירה של השב"כ במגרש הרוסים. תצהירו נגבה ב-25.2.2001 במתקן הכליאה הצבאי במגידו בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

כמאל עבד אל-רחמן עוואד, בן 23, תושב פרה שבאזור שכס. נעצר ב-13.12.2000 ליד התנחלות קדומים ונחקר במתקן החקירה של השב"כ בפתח-תקווה. תצהירו נגבה בכלא השקמה באשקלון ב-3.5.2001 בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

כאמל חוסיין עובייד, בן 39, אזרח ישראלי, תושב טייבה שבמשולש, נעצר ונחקר פעמיים: בפעם הראשונה ב-17.10.2000 לאחר שהתייצב בבית-המעצר המשטרתי בפתח-תקווה, ונחקר במתקן החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי בפתח-תקווה; ובשנייה ב-24.1.2001, לאחר שהתייצב בבית-המעצר המשטרתי בפתח-תקווה, ונחקר במתקני חקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי בפתח-תקווה ובכלא השקמה באשקלון. תצהירו נגבה בביתו ב-16.8.2001 בידי עו"ד תאמר עובייד. בשעת כתיבת הדו"ח, חלק מפרטי המקרה עודם חסויים בצו בית-המשפט.

מונא חסן עובייד, בת 30, אזרחית ישראלית, תושבת טייבה שבמשולש. נעצרה ב-10.8.2001 בדרכה מנמל התעופה בן-גוריון, ונחקרה במתקן החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי בפתח-תקווה. תצהירה נגבה ב-12.9.2001 בביתה בידי עו"ד תאמר עובייד. בשעת כתיבת הדו"ח, חלק מפרטי המקרה עודם חסויים בצו בית-המשפט.

נסר מסעוד עיאד, תושב רצועת עזה, נעצר ב-29.1.2001 באזור התנחלות נצרים ונחקר במתקני החקירה של השב"כ בכלא השקמה באשקלון ובבית-המעצר המשטרתי בפתח-תקווה. תצהירו נגבו ב-15.3.2001 בכלא השקמה בידי עו"ד אנדרה רוזנטל וב-21.3.2001 בכלא השקמה בידי עו"ד נאיל זחאלקה.

שאדי טארק אל-עיסאווי, בן 19, תושב הכפר עיסאווייה במזרח-ירושלים. נעצר ב-18.10.2001 במקום עבודתו בעיסאווייה ונחקר במתקן החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי במגרש-הרוסים. עדותו נמסרה ב-2.5.2001 לתחקירן במשרד 'אל-קאנון' במזרח-ירושלים.

מוחמד פרג'אללה, בן 51, תושב אידנא שבנפת חברון. נעצר ב-24.3.2001 באידנא, ונחקר במתקן החקירה של השב"כ בכלא השקמה באשקלון. תצהירו נגבה ב-23.8.2001 בכלא הצבאי במגידו בידי עו"ד חנאן חיטיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

דאוד שויש, בן 27, תושב בית חנינה. נעצר ב-31.12.2000 ונחקר במתקן החקירה של השב"כ בבית-המעצר המשטרתי במגרש-הרוסים, תצהירו נגבה ב- בבית-המעצר במגרש הרוסים בידי עו"ד חנאן חיטיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

ג'יהאד רדא שומאן, תייר, אזרח בריטי, נעצר ב-5.1.2001 ונחקר בידי השב"כ. בין השאר החומר בדו"ח זה מסתמך על מכתב התלונה של עו"ד לאה צמל ליועץ המשפטי לממשלה מ-27.1.2001 (עליה חתם שומאן לאישור העובדות הכלולות בו), תצהירו, שנגבה בבית-המעצר בידי עו"ד פיראס אבו אחמד בבית-המעצר במגרש הרוסים ועוד. בשעת כתיבת הדו"ח, חלק מהפרטים הנוגעים למקרה זה עודם חסויים בצו בית-המשפט.

נספח ב': עינויים והתעללויות בידי גורמים נוספים: צה"ל, מג"ב, משטרה "כחולה"

לא רק פלסטינים המובאים למתקני החקירה של השב"כ נחשפים לאלימות ולהשפלה. הכוחות העוצרים פלסטינים בשטחים – חיילי צה"ל, שוטרי מג"ב ומשטרת ישראל, ובכללם היחידות המיוחדות השונות, מרבים להשתמש באלימות קשה כלפי הפלסטינים בעת המעצר. גם חקירתם של פלסטינים בידי גורמים שאינם שב"כ – כלומר צה"ל ומשטרת ישראל, מלווה לא-אחת באלימות קשה.

הוראות המשפט הבינלאומי בנושא זה הן פשוטות בתכלית: אם מתנגד אדם למעצר חוקי, אנשי כוחות ביטחון רשמיים רשאים להשתמש בכוח סביר – כלומר אך ורק בכוח המינימלי הדרוש להתגבר על אותה התנגדות – על-מנת לכפות את המעצר. מהרגע שבו אדם נתון לשליטת השוטרים ואינו מתנגד פיסית לשליטה זו, כל שימוש באלימות כלפי אותו אדם אסור לחלוטין, וכל הפעלת כוח היא בבחינת הפעלת כוח מופרז ומהווה התעללות או עינויים.

מהתחקיר שערך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל עולה כי אלימות כזו, לאחר ביצוע המעצר, שאין לה כל הצדקה שהיא, מופעלת בחלק גדול מהמקרים בהם נעצרים פלסטינים בשטחים. נספח זה בא להמחיש ולהדגים מסקנה זו.

מהתחקיר עולה כי האלימות בעת המעצר ובדרך למתקן המעצר כוללת מכות – ובכלל זה בקתות הרובים, סטירות, בעיטות, גרירה בכוח, הטחת הראש בעצמים שונים, חשיפה לתנאי מזג אוויר קשים במשך שעות, קללות והשפלות ועוד.

ראוי לציין כי רובם המכריע של המתלוננים קובלים על השימוש ב"אזיקונים" – אזיקים מפלסטיק גמיש אך קשה, שניתן להדקם אך לא לרפותם, ואשר אנשי כוחות הביטחון כובלים בהם את ידי העצירים ולעתים את רגליהם. "אזיקונים" אלה גורמים תדיר לנפוחות, לחתכים בעור ולכאבים עזים ביותר. בקשותיהם – ואף תחינותיהם – של העצירים להחליף את האזיקים נענים לעתים קרובות בשלילה ואף בלעג.

מהתחקיר עולה גם כי פלסטינים, ובהם קטינים, שנחקרו בידי חוקרי משטרת ישראל או הוחזקו במעצר משטרתי נחשפו לשיטות עינויים והתעללות שכללו מכות, בעיטות וסטירות, חשיפה לקור – כולל שפיכת מיים קרים (באמצע החורף) על הנחקרים, אילוצם לגרור מוטות כבדים, הטחת ראשם בקיר, קללות והשפלות, כולל על רקע מיני ודתי ועוד.

בחלק הראשון של נספח זה יובאו תיאורי המעצר בידי שלושה מהפלסטינים שיותר מאוחר הועברו לחקירת שב"כ. בחלק השני יובאו במלואם תיאוריהם של שלושה פלסטינים שעברו עינויים והתעללות בידי חיילים או שוטרים שעצרו אותם, וכן בחקירה במתקני מעצר משטרתיים.

נציין כי המקרים המובאים כאן אינם אלא "מדגם מייצג" מתוך עשרות רבות של מקרים בהם טיפלו הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל וארגוני זכויות אדם אחרים.²⁵

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל קורא לממשלת ישראל להורות לכוחות הביטחון למיניהם לחדול אחת ולתמיד מהפעלת אלימות והשפלה כלפי עצירים פלסטינים, ולנהוג בהם ביחס העולה בקנה אחד עם הוראות המשפט הבינלאומי והחוק הישראלי, ובמיוחד חוק יסוד: "כבוד האדם וחירותו" שאותן מחוייבת מדינת ישראל לקיים. הוועד קורא לממשלה להבטיח שכל מקרה של עינויים או התעללות ייחקר ביסודיות בידי גורם עצמאי, וכי כל מי שיימצא אחראי למעשים כאלה – ובכלל זה מפקדים – יועמד לדין, תוך שמירה מלאה על זכויותיו, ואם יימצא אשם יוענש בעונש ההולם את חומרת המעשים.

הוועד גם קורא להוציא מיד משימוש את ה"אזיקונים", ולהחליפם באמצעי ריסון אנושיים.

²⁵ ר' למשל: יעל שטיין, עינויים של קטינים פלסטינים במשטרת גוש עציון, ירושלים, בצלם, יולי 2001; יעל שטיין, לאור היום-התעללות בפלסטינים על ידי חיילי צה"ל 23.7.01, ירושלים, בצלם, אוגוסט 2001 (ניתן להוריד את הדו"חות באתר של "בצלם" www.btselem.org). מקרים רבים נוספים פורסמו בעיתונות.

1. עיניים והתעללות בדרך לחקירת השב"כ

לגבי רבים מהפלסטינים שנחקרו בידי השב"כ, העיניים וההתעללויות לא מתחילים במתקן החקירה אלא במעצר עצמו, ובדרך לחקירה. הפצעים והחבלות מהמכות מהסטריות ומהבעיטות, הפרקים הכואבים והנפוחים מה"אזיקונים", העייפות ורגשות ההשפלה מהקללות ומהיחס המשפיל – כל אלה מלווים את הנחקרים לתוך מתקן החקירה, ושם "מערימים" עליהם חוקרי השב"כ כאבים נוספים, והתשה והשפלה נוספות משלהם, כפי שתואר לעיל.

הערה: פרטים מלאים של הקורבנות המצוטטים בחלק זה מצויים בנספח א'.

מוחמד אבו דאהר נעצר ליד קלקיליה. כך תאר את השעות הראשונות למעצרו:

[אנשי כוחות הביטחון, לבושים אזרחי] התקרבו אלי, תפסוני והתחילו להכות אותי ומייד כיסו את עיניי וכבלוני באזיקונים הדוקים ברגליים ובידיים, כשזרועותיי מתוחות לאחור. כשבקשתים לשחרר לי את האזיקונים בקשותיי עלו בתוהו. אחר-כך הושיבוני ברכבם ונסענו... [כשהרכב נעצר] הורידו אותי וגררוני עד שמצאתי עצמי בחדר עם ארבעה חוקרים, וזאת אחרי שהסירו את הכיסוי מעל עיניי. החוקרים [סוכני שב"כ] היו בשמות: גנרל אבו שריף, קולונל שלום, קפטן אוסקר וקפטן מיקי. יש לציין כי ביקשתי מהם לשחרר לי את האזיקונים כי הרגשתי כאבי תופת, אך... הם התעלמו מבקשותיי.

החוקרים מיד התחילו לחקור אותי. חקירתי היתה רק על הקשר שלי עם מר מוחמד אלסינואר וכשעניתי שאינני מכיר אותו, קיבלתי 3 סטריות חזקות על פניי מהגנרל אבו שריף. לאבו שריף היה פטיש. הוא התחיל לנופף בו באוויר, פנה לשלום ואמר לו: "זה אחר כך". כתוצאה מהאזיקונים ההדוקים ידדי התנפחו והצבע שלהם נהיה שחור. באותו רגע לא היה ביכולתי לסבול את הכאבים העזים ואז התחננתי בפני החוקרים: "תראו את ידיי" ומשראו אותם גזרו לי את האזיקונים והביאו במקומם אזיקים אחרים.

נציין כי הקטע האחרון מהציטוט מופיע גם בגוף הדו"ח, וממחיש כיצד יכולים אנשי השב"כ להתעלל בנחקרים ולגרום להם סבל קשה בלי לעשות דבר – רק בדרך של השארת ה"אזיקונים" הלוחצים שהניחו החיילים או השוטרים על ידי הנחקרים.

וליד אבו ח'דיר, תאר כך את המעצר, שנעשה בביתו:

הוא [איש יס"מ – יחידת סיור מיוחדת של משטרת ישראל] נכנס לבית עם עוד שלושה רעולי פנים והורה לי לכרוע, להרים את ידיי ולהניח אותן על מעקה המדרגות. הוא הרים את רגלו והניח אותה על צווארי, כך שלא היה ביכולתי לזוז. הוא קילל את אמי. עניתי לו בקללה, ואז הוא טען את האקדח שלו וכיוון אותו לעברי. האקדח היה בצבע כסף. הוא אמר: תן לי הזדמנות אחת לפוצץ את הראש שלך... הורידו את הידיים שלי וכבלו אותן באזיקונים (מפלסטיק), כשהזרועות מתוחות לאחור. האזיקונים היו הדוקים ומכאיבים. ביקשתי מהם לרפות את האזיקונים, ובתגובה הם קיללו אותי קללות גסות מאוד, על אמי ואחותי. לא ריפו את האזיקונים. בנוסף כיסו את פניי בשק, עם שני פתחים לעיניים. השק היה מסריח.

לקחו אותי החוצה, למרות שהיה קר מאוד וירד גשם. אחד מהם אמר לי לכרוע על הקרקע, ומשסירבתי הוא נתן לי בעיטה חזקה ברגליים. כתוצאה ממנה נפלתי על הקרקע. נשארתי כורע על הקרקע כשעה. גם שם קיללו אותי הרבה, על אמי, אחותי ובתי, איימו עלי ואמרו: תתפלל שלא תיסע באותו רכב איתנו. אחד מהם אמר לשני, שהיה מקלל אותי: אל תכה אותו עכשיו, חכה שנהיה ברכב. ...לקחו אותי אל הגיף על ידי כך שגררו אותי. אחד משך אותי באזיקונים, דבר שגרם לי לכאבי תופת.

שהיתי בגיף כשלוש שעות. בסביבות השעה שבע בערב הכניסו אותי לתוך דירת הוריי, הנמצאת באותו בניין, כשאני מכוסה פנים וכבול באזיקונים. בתוך הבית הסירו את השק. ... אחר-כך העבירו אותי לבית של נאסר אבו ח'דיר, הנמצא מול ביתי. גם שם קיללו אותי, איימו עליי ושאלו שאלות. זה נמשך עד סביבות 10 בלילה. אז העבירו אותי למגרש הרוסים

בדרך התחננתי שיתירו את האזיקונים, אבל לא נענית. הם הסירו אותם רק במגרש הרוסים.

מוחמד פרג'אללה, בן 51, נעצר כשהסיע את ילדיו לבית-ספרם בכפרו איזנא. כך תאר כך את מעצרו:

בתאריך 24.3.01 ובסביבות השעה 7:00 בבוקר לקחתי את ילדי לבית-הספר... פתאום תקפו אותי... אנשי כוחות הביטחון. עצרתי את רכבי. מיד פתחו את הדלת וסחבו אותי מרכבי. זה היה קרוב לבית-הספר, לפני התלמידים. לא התנגדתי למעצר. לא שאלו לשמי. גררו אותי על הרצפה ומיד החלו להכות אותי. בעטו בנעליים צבאיות בגופי. קיבלתי מכה חזקה בעין שהתנפחה. היכו אותי בקתות הרובים. אחד מעט בי בצווארי ובראשי. מזג האוויר היה גשום. היתה שלולית ברחוב וזרקו אותי לתוכה, תוך כדי קללות גסות וצעקות. שאלתי אותם: "למה אתם מכים אותי, מה אתם רוצים ממני?" לא קיבלתי תשובה אלא מכות נוספות במשך כ-10 דקות.

ברצוני לציין שהם לא הזדהו ואף לא אמרו לי על מה עצרו אותי. גררו אותי לרכב שלהם, אחד תפס את ראשי וחבט אותו ברכב שלוש פעמים ושניים תפסו אותי מתחת לבית-השחי. דיממתי מראשי שנפצע. בגדיי היו רטובים ומלאים בדם.

דאוד שויש, שנעצר בסוף דצמבר 2000 במחסום עטרות, תאר את שהתרחש מהרגע שבו נעצר:

החיילים מייד כיסו את פני בג'קט, אחד מהם היכה אותי חזק על ראשי. כבלו את ידי באזיקונים הדוקים כשזרועותי מתוחות לאחור ודחפוני לאחד מהרכבים שלהם.

במשך הנסיעה, החיילים צעקו עלי, בעטו בי, וקיללו אותי קללות גסות ומעליבות. הם הורו לי להוריד את ראשי וכל תזוזה שלי נענתה במכה חזקה. זה נמשך עד שהגענו לתחנת משטרת גבעת זאב.

כשהגענו הורידו את הג'קט מעל פני וכיסו את עיניי בבד. ביקשתי מהם לשחרר את האזיקונים ולהחליפם באזיקים. הם סרבו. הם צוו עלי להשאר בחוץ, כבול באזיקונים, לבוש בשרוול קצר חרף הקור העז. שהיתי בחוץ כ-4 שעות.

2. עינויים והתעללות בידי גורמים נוספים: תצהירים מלאים

א. תצהירו של סלים מוחמד סלים

סלים מוחמד סלים, בן 14 וחצי, תושב הכפר חוסאן שבנפת בית-לחם. נעצר ב-25.10.2001 בביתו והוחזק ב"מתקן ההשגחה" המשטרתית בעציון. תצהירו נגבה ב-27.1.2001 בכלא תל-מונד בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

אני הח"מ. סלים מוחמד סלים ת.ז. 950440396 מחוסאן נפת בית לחם. לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:

1. הנני יליד 15.11.1986 (בן 14.5) שמי וכתובתי כנ"ל.
2. בתאריך 25.10.00 או בסמוך לכך ובסביבות השעה 3:00 בהיותי ישן במיטתי בביתי, הרגשתי בעיטות. התעוררתי וראיתי שני חיילים, פניהם צבועים בצבעי הסוואה. הם בעטו בי בקת הרובה. הם הורו לי לקום ולקחו אותי עם רובים מכוונים לעברי לאמצע הבית. הסתכלתי ולא ראיתי אף אחד מבני משפחתי, הבית היה מלא חיילים ושוטרים. הם גם היו על הגג. אני פחדתי.
3. התקרר אלי רעול פנים, שאלני לשמי, הסתכל בנייר שהיה איתו. באותו רגע אבי נכנס. רעול הפנים הודיעו כי הם הולכים לקחת אותי איתם לרבע שעה. כשהלכתי להתלבש, שני חיילים תפסו אותי בכתפי בכוח ודחפו אותי עד שהגעתי לחדרי. התלבשתי וביקשתי ללכת לנוחיות, אך הם סרבו. גם ביקשתי מהם לשתות מים ונעניתי בשלילה. בהיותי בבית מתחו את ידי בכוח לאחור וכבלוני באזיקים. ביקשתי מהם לכבול את ידי כשהן מקדימה אך נעניתי בסרוב. אח"כ כיסו את עיני, אבל מתחת לכיסוי היה ביכולתי לראות מעט.

4. הוכנסתי לרכב וישבו לידי שני אנשי כוחות הביטחון ואחד ליד הנהג. אחד מהם שאל בערבית: "אתה זורק אבנים?" ענית לו בשלילה. אז הוא התחיל לדבר בעברית. אלה שישבו לידי התחילו להכות אותי חזק על ראשי. השאלה חזרה על עצמה הרבה פעמים ובכל פעם שעניתי בשלילה, הייתי

מותקף במכות חזקות וקללות. בעיקר קיללו את אמי. האדם שישב ליד הנהג נתן לי מכה חזקה בפנים. הרגשתי שהפנים שלי הולכים להתפוצץ. הוא דיבר שוב בעברית ואז הידקו לי את כיסוי העיניים.

5. הרכב נעצר והורו לי לרדת. משלא הצלחתי לפתוח את הדלת, הם פתחו את הדלת וסחבו אותי החוצה. כתוצאה מכך נפלתי על הריצפה. הם העמידו אותי בכוח וגררו אותי באמצעות האזיקים שעל ידי, דבר שגרם לי לכאבים עזים. הם כיוונו אותי כיצד ללכת ותוך כדי הליכה, נחבט ראשי בקיר.

6. הוכנסתי לחדר, הושיבו אותי על כיסא, אחד מהם סטר לי ונשאלתי שאלה בעברית. עניתי להם בערבית שאינני מבין. אז צעק אחד מהם בערבית "אתה זורק אבנים?" והתחיל לקלל "כוס אמא שלך, אבן שרמוטה....", וקללות אחרות שאף בן אדם יכול לסבול לשמוע אותם.

7. אח"כ הרימו לי את הכיסוי מהעיניים וראיתי אדם אחד רעול פנים שהלך. נכנס אדם גלוי פנים שאז זיהיתי שהוא זה שהיכה אותי וצעק עלי וזיהיתי את קולו.

8. הוא שאל אותי אם אני מכיר אותו, עניתי בשלילה. הוא שאל אותי "מי האחראי על הכפר שלך?" עניתי לו שזה אחד בשם עופר ואין כמעט אף אחד בכפר שלא מכיר אותו. הוא שתק וחזר ושאל אותי אם אני מכיר את מר יאסר זעול וכשעניתי לו שזה בן דודי הוא אמר "יאסר בן אדם טוב, אבל בנו מנסור הוא בן אדם רע מאחר והוא הפליל אותך" אז ביקשתי ממנו לעשות עימות ביני לבין מנסור אך הוא סירב.

9. באותו רגע נכנס אדם אחד שזיהה את עצמו בשם קפטן ראמי ואמר לי "יש אצלכם פתגם ערבי שתוכנו הוא שאסור לגרום לאמא לבכות. "אמרתי לו שאמי כבר בכתה ואז התחיל להכות אותי וצעק עלי" מה אתה לועג לי ומסטלבט עלי, אתמול היה אצלכם חג "אלאסרא ואל מעראג" אשר בו בן השרמוטה עלה לשמים וחזר... מה דעתך שאעלה אותך לשמים ואחזיר אותך?"

10. מרוב המכות האגרופים והבעיטות שספגתי התחלתי לצעוק ואז אחד מהם ששמו משה הרחיק את החוקר ממני וביקש ממנו לצאת מהחדר.

11. משה התחיל לחקור אותי על ידו אבנים, תוך כדי איום להביא את האחים שלי שלומדים ברוסיה ואמר לי שהם מתכוונים לעצור גם את אחי אחמד. הודעתי לו שאין בכוונתי לשקר ואני לא זרקתי אבנים. הוא הביא נייר והתחיל לקרוא לי שמות של אנשים ושאל אותי אם אני מכיר אותם. כשעניתי לו בשלילה נתן לי מכות רצח. כתוצאה מכך הודעתי לו שזרקתי שתי אבנים מתוך בית הספר. הוא המשיך להכות אותי. אמרתי לו "טוב, שלש אבנים" אמר לי "אתה משקר" אמרתי לו "ארבע אבנים" ואז אמר לי שזה בסדר והמשיך לחקור אותי.

12. מאוחר יותר הועברתי לחדר אחר אליו ניכנסה אשה בהריון, נתנה לי סטירה וקיללה אותי "בן זונה". אח"כ בא אדם אחד והודעתי לו שקר לי. הוא הלך והפעיל את המזגן על קירור למשך חצי שעה.

- חשוב לציין שבאותו יום היה גשם וקור עז ולא איפשרו לי לקחת איתי את המעיל.

13. אח"כ לקחו אותי באמבולנס למרפאה, הרופא ראה שראשי נפוח ונתן לי אקמול.

14. הועברתי לצינוק למשך כ- 8 ימים. הצינוק היה בגודל של כ- 2 מ"ר, המזרון היה מלוכלך מסריח, רטוב, השמיכה היתה מלוכלכת ומסריחה והיה עדיף לי להישאר בקור מאשר להתכסות בה. האוכל היה מלוכלך ומעורבב. פעם אחת ראיתי מפתח הדלת שהחיליים אוכלים ומה שנשאר מביאים לנו כשאריות של אוכל. לא היו בצינוק שירותים לא היה ברז ונתנו לי בקבוק להטיל בו את מימי. כשהייתי צריך לעשות צואה בקושי נעניתי לבקשתי. החיליים התייחסו אלינו באופן בלתי אנושי, לא נענים לבקשותינו ולא איפשרו לנו להתקשר למשפחה.

15. ביום ה- 1.11.00 או בסמוך לכך הועברתי לבית הכלא תל מונד. בתל מונד הוחזקנו עצורים ביטחוניים עם עצורים פליליים, דבר שגרם לעימות וריב איתם ואי נעימות. רק אחרי תלונות רבות הפרידו אותנו אך נשארנו ביחד באותו אגף ובשעת הטיוול.

16. כתוצאה ממצערי ובעקבותיו סבלתי והנני סובל עד עצם היום הזה מנדודי שינה ותמיד דואג לגורלי.

17. ברצוני להוסיף כי הנני העצור הראשון מכפרי וטרם הסתיים משפטי.

18. הנני להצהיר כי אין לי עבר פלילי.

19. זהו שמי, להלן חתימתי ותוכן תצהירי זה נכון ואמת.

ב. תצהירו של רמזי תייסיר דמירי

רמזי תייסיר דמירי, בן 24 תושב אבו טור שבירושלים, נעצר ב-10.10.2000, והועבר לבית-המעצר המשטרתי במגרש-הרוסים. תצהירו נגבה ב-15.1.01 בבית-המעצר במגרש הרוסים בידי עו"ד פיראס דראושה.

אני הח"מ רמזי תייסיר סלאח דמירי ת.ז. 081040263, לאחר שהוזהרתי כי עלי לאמר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:

1. שמי ותעודת הזהות שלי כנ"ל.
 2. נעצרת ב-10.10.00 בשעות הערב כשהייתי בדרכי לעבודה.
 3. עבודתי היא כשומר בשיח ג'ראח.
 4. עצרו אותי כ-3 מסתערבים, והביאו אותי למגרש הרוסים.
 5. המסתערבים שעצרו אותי השפילו אותי בכך שקללו את אימא שלי.
 6. אני הכחשתי את החשדות נגדי כי ניסיתי לזרוק אבנים.
 7. בזמן החקירה חקרו אותי 4 חוקרים כחצי שעה.
 8. באחד הימים הראשונים ברמדאן הייתי עם כ-12 עצורים בתא המעצר במגרש הרוסים, והתפתח ריב בין שני עצורים.
 9. האחראי בא והוציא את שניהם, ואנחנו ישבנו לאכול, וחיכינו לשניים האחרים שהוצאו מהתא לאחר שקראנו לסוהר.
 10. השוטר איתן טען כי אני קיללתי אותו והוציא אותי מהתא.
 11. השוטר איתן אמר לי שאני עושה את עצמי אבו-עלי וביקש שאני אתפסט, ונשארתי עם תחתונים, והוא ביקש ממני שאני אוריד את התחתונים, אמרתי לו שאני אחרי צום וזה לא מקובל להוריד תחתונים.
 12. השוטר איתן התחיל לצעוק עלי, ונתן לי בוקס בפנים, ואחרי זה נתן לי עוד שני בוקסים, ואני כתוצאה מזה איבדתי את ההכרה.
 13. לאחר מכן התחיל לבעוט בי ברגליים שלו, על כל חלקי גופי, וביקשתי את האחראי במעצר אך לא נענו לי.
 14. השוטרים הביאו אזיקים וקשרו את הידיים שלי, באופן שהאזיקים היו הדוקים מאוד לידיים שלי והכאיבו לי.
 15. לאחר מכן איתן השוטר לקח אותי להפרדה, ושם קשרו לי את הידיים והרגליים שהיו קשורים באזיקים לעמוד שהיה בחדר המשרדים והתחילו להכות אותי השוטרים.
 16. ביקשתי מהשוטר איתן שלא יכה אותי על ידי הימנית מכיוון שהיא הייתה שבורה קודם לכן.
 17. כל מה שהזכרתי לעיל היה כשאני הייתי לבוש בתחתונים בלבד.
 18. היו עוד שוטרים, ובמיוחד השוטר איתן שנתן לי מכות על הימנית שלי.
 19. היד שלי נשברה, ולאחר מכן הביאו לי כפפות ושמו אותם על הידיים שלי וקשרו לי את הידיים בעמוד לתקופה של יותר משעתיים עם תחתונים, כשהיה קר.
 20. לאחר מכן לקחו אותי למרפאת בית המעצר, והעבירו אותי לבית החולים שערי צדק.
 21. לאחר שנשברה היד שלי, ולאחר שהגשתי תלונה למח"ש, עשיתי שביתת רעב לתקופה של 4 ימים.
- זהו שמי וזו חתימתי ותוכן תצהירי אמת וניתן להגישו לכל מוסד ו/או בית משפט.

ג. תצהירו של ראמי יאסר זעול

ראמי יאסר זעול, בן 16, תושב הכפר חוסאן שבנפת בית-לחם. נעצר ב-29.10.2000 בביתו והועבר ל"מתקן ההשגיה" המשטרתי בעציון. תצהירו נגבה ב-25.1.2001 בכלא מגידו בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

- אני הח"מ ראמי יאסר זעול ת.ז. 851820878 מחוסאן נפת בית לחם.
- לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:
1. הנני יליד 1984 רווק, מתגורר בכפר חוסאן נפת בית לחם, עם בני משפחתי המונה 8 נפשות וכולם קטינים.
 2. בתאריך 29.10.00 או בסמוך לכך ובסביבות השעה 1:30 לפנות בוקר ובהיותי ישן בחדרי עם אחי שמעתי דפיקות חזקות בדלת, אחי התעורר ופתח את הדלת.
 3. מייד התקרב אלי אחד החיילים וסחב את השמיכה מעלי וצווה עלי לקום וללוות אותו, ביקשתי לחכות עד שאתלבש אך בקשותי הושבו ריקם ורק בהתערבות אבי אשר התחנן בפניהם לאפשר לי להתלבש הם נענו לכך.
 - ברצוני לציין שנכנסו לבית כ 20 חיילים עם רובים, דבר שהבהיל את בני משפחתי, אמי ואחותי התחילו לבכות.
 4. הם כבלו אותי באזיקים עם ידיים מאחורה וכיסו את עיני, תוך כדי קללות וצעקות: "יא מניאק - אתה רוצה להודות או לא?" ענית להם: "על מה אני צריך להודות, ולמה אני עצור בכלל?" אחד מהחיילים ענה לי "טוב, כשנגיע לתחנה, אכניס לך את המקל בגדול.. ואז תדע למה אתה עצור."
 - מיותר לציין שהחיילים התבטאו בקללות גסות שאדם סביר לא יכול לסבול מה ששומע, וכאן אני מתבייש לחזור עליהם.

5. אח"כ הכניסוני לגיפ ודחסו אותי בין הכיסאות ולאורך כל הדרך ולאורך כל הדרך היו תוקפים אותי במכות, אגרופים אלות וקללות.
- ברצוני לציין שכאשר הייתי מרים את ראשי למעלה היה באפשרותי לראות מה מתרחש, לכן הרמתי את ראשי והבחנתי בשני עצירים נוספים נמצאים איתי בגיפ.
6. כשנעצר הרכב, הורידו אותי וצוו עלי לעמוד על רגל אחת וכל תזוזה נענתה במכות חזקות.
7. מאוחר יותר גררו אותי ותוך כדי גרירה נדחפתי ע"י חייל וכתוצאה מכך נפלתי מגובה של כ-1.5 מטר.
8. הוכנסתי לרופא לשם בדיקות, וכשסיים הרופא את עבודתו לקחוני והושיבוני בהמתנה ליד שני עצורים אחרים אשר הצלחתי להכירם אחד היה בשם טארק עמירה והשני היה בשם מוסטאפה אנואר.
9. אחרי כמה דקות החיילים חזרו וחזר איתם אותו תסריט אימים, ציוו עלינו לקום וללכת תוך הדרכה מהם איפה ללכת: "שמאל... ימינה..." עד שנתקעתי בקיר וראשי נחבט בו.
10. התעוררו אצלי חשדות ומחשבות, שהחיילים לקחו אותנו תחילה לרופא ע"מ לבדוק אם אנחנו יכולים לסבול מכות או לא וזאת מאחר שהחיילים היו אומרים "הוא חמור... יכול לסבול מכות"
11. ציוו עלי לצאת לחוץ חרף הקור העז, אחד מהם התקרב אלי ותפס את חולצתי ושפך מים קפואים, אחר הכריח אותי להתפשט ונשארתי בחולצה עם שרוולים קצרים והיו ממשיכים לשפוך על ראשי מים קפואים, אחר כך התקרב אלי וקרע לי את המכנסים, כן גם הכריחו אותי לגרור עמוד מעץ בהיותי אזוק עם ידיים מאחורה ותוך כדי גרירה היה אחד מהם עולה על העמוד, וכשהייתי מתעייף ומפיל אותו נעניתי במכות חזקות.
12. הועברתי לחדר החקירות, הייתי כולי רועד, מתקשה לדבר וצוו עלי לעמוד ליד מזגן מופעל למשך כ-10 דקות, אח"כ שאלוני "יש לך מה להגיד?" וכשעניתי להם "לא" לקחוני לשירותים ואחד מהקצינים צעק "טוב, אנחנו נחנך אותך יא מניאק" והכניס את ראשי לאסלה והפעיל את המים.
13. אח"כ הביא את התורה ואמר לי: "תנשק את הקוראן", אמרתי לו "זה לא קוראן" ואז הוא צרח והתחיל לקלל בדת המוסלמי ובנביא מוחמד, וכשאמרתי לו: "תכה אותי איך שאתה רוצה אבל אל תקלל בנביא ובדת שלנו" ספגתי מכה חזקה אשר גרמה לי להתעלף.
14. התעוררתי בסביבות השעה 8:00 בבוקר ומייד באו אלי וצוו עלי לחתום, שאלתי "על מה אני צריך לחתום", הם ענו "על הודאתך" וכשסירבתי הותקפתי חזק וכתוצאה מכך נאלצתי לחתום על מסמך שלא ידעתי את תוכנו מאחר והיה בשפה העברית שאינני דובר.
15. כתוצאה מהעינוי שעברתי במהלך מעצרי סבלתי מכאבים עזים וכתוצאה מכך הובהלתי לבי"ח הדסה, שם אושפזתי למשך כיום.
16. הועברתי לבית-המשפט להארכת מעצר, אז נודע לי שהמסמך שחתמתי עליו היה הודאה שבכלל לא יצאה מפי, הייתי מואשם בהכנת 500 בקבוקי תבערה, יידוי אבנים, וכן היה מצויין שהודיתי על אנשים אחרים דבר שהפתיע אותי והודעתי לשופט שכל מה שרשום במסמך הוא כזב ושקר.
- חשוב לציין שביומיים הראשונים למעצרי הוחזקתי בצינוק בעציון אשר היה ברוחב כ-1.5-2 מ"ר, ובגובה של 4 מטר, חלון קטן, מלוכלך ומסריח.
17. בבית המעצר בעציון שהייתי כ-6-7 ימים, תנאי המעצר היו קשים ביותר, אין מים חמים, האוכל היה מלוכלך ומקולקל, השמיכות והמזרונים שהיו בלי סדינים היו מסריחים, מלאים אבק ושערות, תא המעצר היה כ-4X4 מטר, צפוף, מלוכלך ומסריח וכתוצאה מכך פניתי ביחד עם עצורים אחרים לקצין וביקשנו ממנו לאפשר לנו לנקות את התא והוא נענה לכך.
- חלק מהסוהרים היו מתנהגים איתנו בצורה אכזרית ובלתי אנושית, כשהיינו שרים הם היו משתיקים אותנו בצעקות.
- זכור לי אחד מהקצינים וביכולתי לזהותו, הוא התנהג איתנו בצורה מעליבה, היה מתמיד לצעוק ולקלל, היה מביא לנו את האוכל קר ולא מאפשר לי להתקשר למשפחתי למרות שהיה מאפשר זאת לשאר העצורים וכששאלתיו על הסיבה ענה לי "אתה מנהיג קבוצה של מחבלים אני לא מרשה לך להתקשר".
18. מאוחר יותר הועברתי לבית מעצר במגידו, התא היה בגודל של כ-6-8 מ"ר, מוחזקים בו כ-16-18 עצורים, צפוף, לפעמים מנתקים את המים והחשמל למשך זמן ארוך, יש חוסר במצרכים בסיסיים כגון סוכר, תה..
19. קודם למעצרי הייתי בריא לחלוטין הן באופי והן בנפשי.
20. כתוצאה ממעצרי ובעקבותיו סבלתי והנני סובל עד עצם היום הזה מכאבי ראש עזים, נדודי שינה, מצבי הנפשי התדרדר וזאת מאחר ואין ביכולתם של בני משפחתי לבקרי וכן כתוצאה מתנאי מעצרי לרבות העינויים שעברתי.
21. ברצוני להוסיף כי ביקשתים בבית מעצר מגידו לקבל טיפול רפואי אך טרם נענית.
22. אין לי עבר פלילי.
23. זהו שמי, להלן חתימתי ותוכן תצהירי זה נכון ואמת.

